

Sotsiaalne ostmine

Juhend sotsiaalsete
kaalutluste arvestamiseks
riigihankes

Sotsiaalne Euroopa

Euroopa Komisjon

Seda trükist toetatakse Euroopa Ühenduse tööhõive ja sotsiaalse solidaarsuse programmi (2007-2013) raames. Programmi haldab Euroopa Komisjoni tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektoraat. Programm on loodud selleks, et toetada rahaliselt Euroopa Liidu tööhõive ja sotsiaalse solidaarsuse valdkonna eesmärkide rakendamist ning aidata seeläbi kaasa EUROPE 2020 eesmärkide saavutamisele kõnealuses valdkonnas.

Seitsmeaastane programm on suunatud kõikidele huvirühmadele, kes aitavad välja töötada asjakohaseid ja tõhusaid õigusakte ning kujundada tööhõive ja sotsiaalpoliitikat Euroopa Liidu 27 liikmesriigis, Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riikides ning Euroopa Liidu kandidaatriikides ja taotlejariikides.

Programmi PROGRESS eesmärk on suurendada ELi toetust liikmesriikide võetud kohustustele ja jõupingutustele luua rohkem ja paremaid töökohti ning muuta ühiskond sidusamaks. Seetõttu hõlmab programm PROGRESS järgmisi meetmeid:

- programmi poliitikavaldkondade analüüs ja poliitiline nõustamine;
- programmi poliitikavaldkondadega seotud ELi õigusaktide rakendamise jälgimine ja aruannete koostamine;
- ELi eesmärkide ja prioriteetidega seotud kogemuste vahetamise ning liikmesriikidevahelise teabevahetuse ja vastastikuse toetamise edendamine ning
- arvamuste vahetamine huvirühmade ja kogu ühiskonna vahel.

Lisateave:

<http://ec.europa.eu/progress>

Sotsiaalne ostmine

Juhend sotsiaalsete kaalutluste arvestamiseks riigihankes

Euroopa Komisjon

Tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektooraat

Üksus D.2

Siseturu ja teenuste peadirektooraat

Üksus C.3

Käsikiri on valminud oktoobris 2010

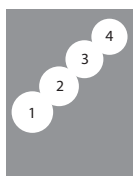
Käesolev dokument on koostatud dokumendi SEC(2010) 1258 (lõplik) alusel. Euroopa Komisjon ega ükski komisjoni nimel tegutsev isik ei vastuta käesolevas trükises sisalduva teabe kasutamise eest.

Oluline märkus.

Kuigi juhendis olevat teavet on hoolikalt kontrollitud, ei võta Euroopa Komisjon selles mainitud kindlate juhtumite eest mitte mingisugust vastutust.

Juhend on osundav komisjoni talituste töödokument ja seda ei saa mitte mingil viisil komisjoniga siduvaks pidada. Sellele rakenduvad ka komisjoni praktikad ja Euroopa Kohtu pretsedendiõiguse muudatused.

© Kaanefotod:

- 1: 123RF
- 2: Getty Images
- 3: 123RF
- 4: 123RF

Et kasutada või reprodutseerida fotosid, mille autoriõigused ei kuulu Euroopa Liidu, tuleb taotleda luba otse autoriõiguse valdaja(te)lt.

Europe Direct on teenus,
mis aitab leida vastused
Euroopa Liiduga seotud küsimustele

Tasuta infotelefon (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Mõned mobiilsideoperaatorid ei võimalda helistamist
00 800 numbritele või võtavad neile helistamise eest
kõnetasu.

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saate Internetist Euroopa serverist (<http://europa.eu>).

Kataloogimisandmed ja kokkuvõtte on esitatud väljaande lõpus.

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2011

ISBN 978-92-79-18388-1

doi:10.2767/17523

© Euroopa Liit, 2011

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Printed in Belgium

TRÜKITUD VALGELE ELEMENTAARKLOORIVABALE PAPERILE (ECF)

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
I. Sotsiaalne ostmine: võtmeküsimused	7
1. Sotsiaalselt vastutustundlik riigihange (SRPP): definitsioon	7
2. SRPP võimalikud hüved	9
2.1. Sotsiaal- ja tööseadusele vastavusele, sealhulgas nendega seotud riikliku ja rahvusvahelise poliitika kohustustele/tegevuskavadele kaasaaitamine.....	9
2.2. Sotsiaalselt teadlike turgude ergutamine	10
2.3. Sotsiaalselt vastutustundliku valitsemise demonstreerimine	10
2.4. Integratsiooni ergutamine	10
2.5. Efektivsemate riiklike kulutuste kindlustamine.....	10
3. SRPP ja ELi sotsiaalmudel	10
4. Õiguslik ja poliitiline lähenemine SRPP-le ELis.....	11
4.1. ELi poliitika ja seadusandluse sotsiaalse dimensiooni arendamine.....	11
4.2. Õiguslik ja poliitiline lähenemine SRPP-le ELis.....	12
4.3. Üldist majandushuvi pakkuvad sotsiaalteenused.....	12
4.4. Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted	13
II. Sotsiaalse ostmise organisatsiooniline strateegia.....	15
1. Sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke eesmärkide seadmine	15
2. SRPP poliitiliste kohustuste kõrgetasemelise täitmise ja juhtimise tagamine.....	15
3. Riskide mõõtmine ja organisatsiooniliste kulukategooriate prioriseerimine sotsiaalsete tulemuste parandamiseks	16
4. SRPP kohta teadlikkuse tõstmine ja põhiliste sidusrühmade kaasamine.....	18
5. SRPP strateegia rakendamine.....	19
6. Tõhusa rakendamise määramine	19
7. Hankeprotsessi ülevaade	20
7.1. Õigusabi olulisus.....	20
7.2. Hankemenetluse ettevalmistamine	20
8. Hankemenetluse etapid ja lähenemisviisid SRPP-le.....	20
III. Vajaduste tuvastamine ja hanke planeerimine.....	23
1. Tegelike vajaduste hindamise olulisus.....	23
2. Sisu määratlemine	23
3. Hankevõimalustele juurdepääsu suurendamine	25
3.1. Hankevõimalustele juurdepääsu parandamine.....	25
3.2. Maa tootmisest kõrvaldamine kaitstud õpikodade jaoks.....	27

IV. Leping	29
A. Lepingutingimuste kindlaksmääramine.....	29
1. Tehniliste kirjelduste koostamine	29
2. Toimispõhiste või funktsionaalsete kirjelduste kasutamine	30
3. Variantide kasutamine.....	30
4. Sotsiaalsed märgised ja eetilise kaubanduse implikatsioonid	31
5. Sotsiaalsete probleemide arvestamine tootmis- ja protsessimeetodite puhul	33
6. Puue ja tehnilised kirjeldused.....	33
B. Hankijate, teenuseosutajate ja töövõtjate valimine.....	35
1. Välistamise kriteeriumid	35
2. Tehniline suutlikkus.....	35
C. Riigihankelepingu sõlmimine.....	37
1. Riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumite koostamise ja riigihankelepingute sõlmimise üldeeskirjad.....	37
1.1. Pakkumise hindamisel riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumitele rakenduvad tingimused.....	38
1.2. Lisakriteerium	40
2. Erakordselt madalate pakkumistega tegelemine.....	41
3. Edutute pakujate käsitlemine	42
D. Lepingu täitmine.....	43
1. Lepingu täitmise punkte juhtivad eskirjad.....	43
2. Näited sotsiaalsete kaalutluste kohta, mis võivad olla lepingu täitmise punktidesse arvatud.....	44
3. Siseriikliku tööhõive õiguslik raamistik	46
4. Turustusahela juhtimine	47
5. Lepingute haldamine ja vastavuse jälgimine	48

Sissejuhatus

Sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke (SRPP) põhimõtteks on seada eeskujud ja mõjutada turge. SRPP edendamiseks saavad avaliku võimu kandjad ettevõtteid sotsiaalselt vastutustundliku juhtimise arendamiseks reaalselt ergutada. Targal ostmisel saavad avaliku võimu kandjad edendada töövõimalusi, inimväärset tööd, sotsiaalset kaasamist, juurdepääsetavust, universaalsidaini, eetilist kaubandust ja püüda saavutada laiemat vastavust sotsiaalsete standarditega. Mõne toote, töö ja teenuse puhul võib mõju iseäranis märkimisväärne olla, kuna avalik-õiguslikud ostjad valdavad suurt turuosa (nt ehituses, äriteenustes, ITs jne). Avaliku võimu kandjad on üldiselt Euroopas suurtarbijad, kulutades umbes 17% ELi sisemajanduse kogutoodangust (summa on võrdne poolega Saksamaa sisemajanduse kogutoodangust). Kasutades oma ostujõudu heade sotsiaalsete tulemustega kaupade ja teenuste valimiseks, võivad nad seega säästvasse arengusse suure panuse anda.

Riigihankele annavad Euroopa Liidus õigusliku aluse direktiivid 2004/17/EÜ¹ ja 2004/18/EÜ² (hankedirektiivid)³, mis käsitlevad sotsiaalsete kaalutluste arvestamist, eelkõige konkreetset, et need on lepingu sisuga seotud⁴ ja nende proportsioonid vastavad sisu nõudmistele ning et jälgitakse hinna ja kvaliteedi suhet ja kõikide ELi hankijate võrdse juurdepääsu põhimõtteid.

Seda teemat on aastate jooksul arendanud Euroopa Kohtu (CJEU) pretsedendiõigus, Euroopa Komisjoni teatis aastal 2001⁵ ja komisjoni 2003. aastal avaldatud uurimus riigihanke mitmekesisuse ja võrdsuse kohta (http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/public/arc_et.htm#Leaflets).

Selle juhendi eesmärk on (a) tösta ostjate teadlikkust SRPP võimalikest hüvedest ja (b) selgitada praktiliselt ELi olemasoleva õigusliku raamistiku pakutavaid võimalusi, et avaliku võimu kandjad arvestaksid riigihangetes sotsiaalseid kaalutlusi, pöörates seega lisaks hinnale tähelepanu ka parimale hinna ja kvaliteedi suhtele. Seda juhendit koostades konsulteeris komisjon laialdaselt liikmesriikide avaliku võimu kandjate ja mitmete teiste asjaosaliste ja sidusrühmadega.

See juhend on loodud ennekõike avaliku võimu kandjatele, kuid lootes, et see inspireerib ka erasektori ostjaid.

Praktilisuse huvides järgib see juhend hankemenetlust samm-sammult.

¹ Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu 31. märtsil 2004 vastu võetud direktiiv 2004/17/EÜ, mis kooskõlastab vee-, energeetika-, transpordi- ja postisideseisektoris tegutsevate üksuste hankekorra (edaspidi „**direktiiv 2004/17/EÜ**“);

² Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu 31. märtsil 2004 vastu võetud direktiiv 2004/18/EÜ, mis kooskõlastab riiklike ehitustööde lepingute, asjade riigihankelepingute ja avaliku teenindamise lepingute sõlmimise korra (edaspidi „**direktiiv 2004/18/EÜ**“).

³ Hankedirektiivid põhinevad Euroopa Ühenduse asutamislepingu põhimõtetel ning *iseäranis kaupade vaba liikumise, asutamisevabaduse ja teenuste osutamise vabaduse põhimõtetel ning nendest tulenevatel põhimõtetel, nagu võrdse kohtlemise, mittediskrimineerimise, vastastikuse tunnustamise, proportsionaalsuse ja läbipaistvuse põhimõtetel*. Hankedirektiivide sätteid tuleks tõlgendada kooskõlas nii eelmainitud eeskirjade ja põhimõtete kui ka teiste Euroopa Ühenduse asutamislepingu eeskirjadega (vt direktiivi 2004/18/EÜ põhjendust 2 ja direktiivi 2004/17/EÜ põhjendust 9)

⁴ või teise võimalusena kooskõlas lepingu täitmisega juhul, kui lepingu täitmise punktides sisalduvad sotsiaalsed kaalutlused.

⁵ COM(2001) 566 riigihankele rakenduva Euroopa Liidu õiguse ja sotsiaalsete kaalutluste riigihankesse integreerimise võimaluste kohta.

I. Sotsiaalne ostmine: võtmeküsimused

1. Sotsiaalselt vastutustundlik riigihange (SRPP): definitsioon

- 1.1 SRPP tähistab hanketoiminguid, mis arvestavad üht või mitut järgmistest sotsiaalsetest kaalutlustest: töövõimalused, inimväärne töö, sotsiaal- ja tööõigustele vastamine, sotsiaalne kaasamine (puuetega inimeste kaasamine), võrdsed võimalused, juurdepääsetavus, universaalsus, jätkusuutlikkuse kriteeriumi arvestamine, sh eetilise kaubanduse küsimused⁶ ja laiem vabatahtlik vastavus vastutustundlikule ettevõtlusele (CSR), järgides samal ajal Euroopa Liidu toimimise lepingus (TFEU) ja hanke-direktiivides toodud põhimõtteid. SRPP võib olla võimas tööriist nii säästva arengu edendamiseks kui ka ELi (ja liikmesriikide) sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks. SRPP hõlmab laia valikut sotsiaalseid kaalutlusi, mida ostjad võivad hankemenetluse sobivas etapis arvesse võtta. Integreeritud lähenedisel riigihanke jätkusuutlikkusele saab sotsiaalseid kaalutlusi kombineerida keskkonnahoidlike kaalutlustega⁷.
- 1.2 Ostjatel on palju võimalusi, kuidas riigihanges oma sotsiaalpoliitika toetamiseks arvestada sotsiaalseid kaalutlusi. **Mittetäielik loend sotsiaalsete kaalutluste näidetest**, mis võivad riigihanke seisukohalt olulised olla ning mis vastavad hankedirektiividele ja TFEU aluspõhimõtetele, on toodud allpool. **Sõltuvalt nende iseloomust saab paljusid sotsiaalseid kaalutlusi kaasata ainult hankemenetluse teatud etappidesse⁸. Lisaks peaksid ostjad iga menetluse puhul otsustama, millised**

sotsiaalsed kaalutlused on sõltuvalt lepingu sisust ja nende endi eesmärkidest hanke jaoks olulised. Järgmised sotsiaalsed kaalutlused võivad hanke jaoks olulised olla.

- *Töövõimaluste* edendamine, näiteks:
  - noorte tööhõive edendamine;
  - soolise tasakaalu edendamine⁹ (nt töö ja elu tasakaal, majandusharude ja kutsealase vahetegevuse vastu võitlemine jne);
  - töövõimaluste edendamine pikaajalistele töötutele ja vanematele töötajatele;
  - mitmekesisuse poliitika ja töövõimalused ebasoodsates oludes elavate inimrühmade jaoks (nt võörtöötajad, etnilised vähemused, usuvähemused, madala haridustasemega inimesed jne);
  - töövõimaluste edendamine puuetega inimestele, sealhulgas kaasavate ja juurdepääsetavate töökeskkondade kaudu.
- *Inimväärse töö*¹⁰ edendamine
See ülemaailmselt tunnustatud kontsept põhineb veendumusel, et inimestel on õigus produktiivsele tööhõivele vabaduse, õigluse, turvalisuse ja inimväärkuse tingimustes. Neli võrdselt olulist ja vastastikku sõltuvat punkti moodustavad inimväärse töö tagamise tegevuskava: õigus produktiivsele ja vabalt valitud tööle, aluspõhimõtted ja õigused tööl, inimväärset sissetulekut võimaldav töö ning sotsiaalkaitse ja sotsiaalne dialoog. Soolist võrdõiguslikkust ja mittediskrimineerimist peetakse inimväärse töö tagamise tegevuskavas valdkondadevahelisteks küsimusteks. Sotsiaalselt vastutustundlike

⁶ Lisateabe saamiseks vt IV peatüki 4. jaotist („Sotsiaalsed märgised ja eetilise kaubanduse implikatsioonid“).

⁷ Keskkonnahoidlike kaalutluste kohta riigihanges lugege komisjoni teatisest COM(2008) 400/2 „Keskkonnahoidlikud riigihanked“ (http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/com_2008_400.pdf) ja komisjoni teenuste dokumentist „Keskkonnahoidlik ostmine – keskkonnahoidlike riigihangete käsiraamat“ (http://ec.europa.eu/environment/gpp/guideline_et.htm). Siiski, keskkonnahoidlike riigihangete käsiraamat avaldati 2004. aastal ja ei arvesta Euroopa Liidu õiguse hilisemaid arenguid.

⁸ Näiteks töötingimusi puudutavaid sotsiaalseid kaalutlusi on üldiselt kohasem lepingu täitmise punktidesse arvata, kuna need ei kvalifitseeru harilikult hankedirektiivide tähenduses tehnilisteks kirjeldusteks või valikukriteeriumiteks. Teisalt on üldiselt kohasem arvata tehnilistesse kirjeldustesse juurdepääsetavuse kaalutlused.

⁹ Soolise tasakaalu mõiste ei hõlma mitte ainult naiste alaesindatust teatud sektorites, vaid ka meeste alaesindatust naislikes sektorites, nagu laste hoolekanne ja põhikooliharidus.

¹⁰ Euroopa Komisjon, COM(2006) 249, 24. mai 2006, lk 2: Majandusliku konkurentsivõimelisuse ja sotsiaalse õigluse ühitamine on kesksel kohal ka Euroopa arengumudelil. Inimväärse töö tagamist käsitleb ka Euroopa sotsiaalagenda ning see toetab ELi jõupingutusi levitada oma väärtusi, jagada oma kogemust ja tutvustada oma ühtse majandusliku ja sotsiaalse arengu mudelit. Vt ka inimväärse töö tagamise tegevuskava uuendatud kohustusi Komisjoni talituste töödokumendis „Aruanne Euroopa Liidu panuse kohta inimväärse töö edendamisel maailmas“ (Report on the EU contribution to the promotion of decent work in the world), SEC(2008) 2184, mis põhineb COM(2008) 412 lõppversioonil.

- riigihangete (SRPP) kontekstis võivad olulist rolli mängida mitmed teemad, näiteks:
- tööõiguse põhireeglitele vastavus¹¹;
  - korralik palk;
  - tervishoid ja tööohutus;
  - sotsiaalne dialoog;
  - juurdepääs koolitustele;
  - sooline võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine;
  - juurdepääs põhilisele sotsiaalkaitsele.
- *Sotsiaalsetele ja tööõigustele vastavuse edendamine, näiteks:*
    - vastavus siseriiklikele õigusaktidele ja kollektiivlepingutele, mis vastavad ELi õigusele;
    - vastavus naiste ja meeste võrdse kohtlemise põhimõttele, sealhulgas samaväärse töö eest võrdse palga saamise põhimõttele, ja soolise võrdõiguslikkuse edendamine;
  - vastavus tervishoiu ja tööohutuse õigusaktidele;
  - diskrimineerimise vastu võitlemine muudel alustel (vanus, puue, rass, usutunnistus, seksuaalne sättumus jne) ja võrdsete võimaluste loomine.
  - *Sotsiaalse kaasamise toetamine ja sotsiaalmajanduslike organisatsioonide edendamine, näiteks:*
    - etnilistesse-/vähemusrühmadesse kuuluvate firmaomanike või tööandjate (nt ühistud, sotsiaalsed ettevõtted ja mittetulundusühingud) võrdne juurdepääs hankevõimalustele;
    - toetatud tööhõive edendamine puuetega inimestele, kaasa arvatud avatud tööturg.

¹¹ ILO tööõiguse põhireeglid keelavad sunniviilise töö (konventsioonid nr 29 ja 105) ning laste töö (konventsioonid nr 138 ja 182), kehtestavad õiguse ühinemisvabadusele ja kollektiivläbirääkimistele (konventsioonid nr 87 ja 98) ning töökohta või ametit puudutavale mittediskrimineerimisele (konventsioonid nr 100 ja 111). Tööõiguse põhireeglite õiguslikeks alusteks on kaheksa eelmainitud ILO tuumkonventsiooni, mis on ratifitseeritud kõigis 27 ELi liikmesriigis.

- *Kõigile kättesaadavuse ja sobivaks kujundamise*¹² edendamine, näiteks:
  - kohustuslikud sätted tehnilistes kirjeldustes, et tagada puuetega inimestele juurdepääs, näiteks avalikele teenustele ja hoonetele, avalikule transpordile ja teabele ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kaupadele ja teenustele, sealhulgas veebipõhiste rakendustele. Võtmeküsimuseks on kaupade ja teenuste ostmine, mis on kõigile kättesaadavad.
- *Eetilise kaubanduse*¹³ küsimuste arvestamine, näiteks:
  - võimalus teatud tingimustel¹⁴ arvestada eetilise kaubanduse küsimusi pakumiste kirjeldustes ja lepingutingimustes.
- *Sotsiaalselt vastutustundliku ettevõtluse* (CSR) indeksi laiemal vabatahtlikuks kohustuseks võtmise saavutamise, s.t ettevõtte tegutsevad vabatahtlikult ja ületavad seadusega määratud keskkonnanalaseid ja sotsiaalseid eesmärgi oma igapäevases äritegevuses, näiteks:
  - CSRI väärtustele suurema tunnustuse leidmiseks töövõtjatega töötamine.
- *Inimõiguste* kuritarvitamise vastane kaitse ja inimõiguste austamise julgustamine.

- *VKEde* (väikese ja keskmise suurusega ettevõtte) edendamine nii kaugemale, et need saab siduda eespool toodud kaalutlustega.
  - Sätted annavad VKEdele suurema juurdepääsu riigihankele, vähendades SRPP võimalustes osalemise kulu ja/või koormat. Selle saavutamiseks tuleb võimalusel näiteks tagada, et VKEdele ei oleks lepingu suurus osalemisel iseenesest takistuseks, andes pakumiste ettevalmistamiseks piisavalt aega, tagades õigeaegse maksmise, sätestades proportsionaalse kvalifikatsiooni ja majanduslikud nõuded jne.
  - Võrdsed võimalused, tehes alltöövõtulepingud nähtavamaks.

Sotsiaalpoliitika nende eesmärkide staatus erineb märgatavalt ELi õiguses ja erinevates liikmesriikides. Näiteks mõnes sektoris on kättesaadavusega seotud kohustuslikud sätted, mis mõnes liikmesriigis lähevad ELi õiguse nõuetest kaugemale, kuid mitte igas liikmesriigis.

2. SRPP võimalikud hüved

2.1. Sotsiaal- ja tööseadusele vastavusele, sealhulgas nendega seotud riikliku ja rahvusvahelise poliitika kohustustele/tegevuskavadele kaasaaitamine

SRPP saab toetada sotsiaalarengu eesmärkidega seotud riiklikele ja rahvusvahelistele kohustustele vastavuse suurendamist, kuna paljudes riikides arvatakse järjest enam, et traditsioonilised mehhanismid sotsiaalse õigluse ja sotsiaalse ühtekuuluvuse tugevdamiseks ei ole adekvaatsed. SRPP võib kirjeldada, kuidas sotsiaalsed ja majanduslikud kaalutlused võivad olla vastastikku tugevdavad.

¹² ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon tunnustab juurdepääsetavust ühena artiklis 3 toodud üldistest põhimõtetest („Konventsioon“). Lisaks sätestab konventsiooni 9. artikkel osalisriikide kohustused füüsilisele keskkonnale, transpordile, informatsioonile ja sidele, k.a side- ja infotehnoloogiatele ja -süsteemidele, ning muudele nii linna- kui ka maapiirkondades avalikkusele kättesaadavatele või pakutavatele teenustele juurdepääsu tagamisel. Lisaks võtab konventsioon kasutusele meetmed universaalsidaini rakendamiseks. Euroopas tuntakse seda mõistet sageli nime all „disain kõigile“.

Konventsioonile on allkirja andnud märkimisväärne hulk ÜRO liikmeid (sh Euroopa Ühendus ja kõik liikmesriigid) ning allkirjutanud ratifitseerivad seda praegu. Augustis 2008. aastal esitas komisjon Euroopa Liidu Nõukogule otsustamiseks kaks ettepanekut, et ÜRO konventsioon ja selle valikuline protokoll lõpule viia. 26. novembril 2009. aastal võttis nõukogu vastu otsuse, et Euroopa Ühendus viib ÜRO puudega inimeste õiguste konventsiooni lõpule: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/et/09/st15/st15540.et09.pdf>.

¹³ Eetilise kaubanduse kaalutluste arvestamist riigihankes käsitleti 5. mai 2009 teatise COM(2009) 215, „Säästva arengu toetamine: *ausa kaubanduse* ja valitsusväliste organisatsioonide kaubandusliku jätkusuutlikkuse tagamise kavade roll“.

¹⁴ Lugege neid tingimusi IVA peatükist „Lepingutingimuste kindlaksmääramine“, eriti selle 4. jaotisest („Sotsiaalsed märgised ja eetilise kaubanduse implikatsioonid“).

2.2. Sotsiaalselt teadlike turgude ergutamine

SRPP saab toetada sotsiaalselt kasulike toodete turu arendamist, laiendades olemasolevad turge või luues uusi turge kaupadele ja teenustele, mis toetavad sotsiaalsete eesmärkide saavutamist ja on mudeliks teistele tarbijatele, pakkudes neile standardeid ja teavet. Sotsiaalne riigihange võib aidata luua võrdseid võimalusi Euroopas ja mastaabisäästu. Turunduslikku innovatsiooni saab soodustada, nagu ka Euroopa tasemel konkurentsi, näiteks puuetega inimestele kättesaadavate infotehnoloogiate ostmise kaudu, mis toob turule paremad ja taskukohasemad tooted.

2.3. Sotsiaalselt vastutustundliku valitsemise demonstreerimine

SRPP võib toetada kogukonna väärtustele ja vajadustele vastavuse suurendamist, kuna see reageerib rahva kasvavale nõudmisele, et valitsused peavad olema oma tegude eest sotsiaalselt vastutavad. Näiteks hoolitsetes selle eest, et sotsiaalteenuse leping võtab arvesse kõikide kasutajate vajadusi (hõlmates näiteks puuetega inimesi või erineva etnilise taustaga isikuid), saab ostja rahuldada vastava mitmekülgse kogukonna vajadusi, mida ta teenib.

2.4. Integratsiooni ergutamine

Riiklik sekkumine on mõnikord soovitatav, et efektiivse turu arendamiseks soodustada ühiskonna teatud rühmade integreerimist (näiteks puuetega inimesed, väikeettevõtted, naised või vähemused) peamistesse turutegevustesse.

2.5. Efektivsemate riiklike kulutuste kindlustamine

Riigihanke maht ja eelarve rangusest tingitud piirangud otsesele sotsiaalsele sekkumisele võivad hankest teha atraktiivse valdkonna sotsiaalse kaasamise edendamiseks.

3. SRPP ja ELi sotsiaalmudel

3.1 Nagu juba nähtud, on SRPP üks suuremaid hüvesid see, et avaliku võimu kandjad saavad kasutada seda Euroopa sotsiaalmudeli edendamiseks. Euroopa sotsiaalmudel on ühiskonna nägemus, mis ühendab jätkusuutliku majanduskasvu paranenud elamis- ja tööttingimustega. See hõlmab eduka majanduse loomist, milles teatud hulk sotsiaalseid standardeid saavutatakse järk-järgult: kvaliteetsed töökohad, võrdsed võimalused, mittediskrimineerimine, sotsiaalkaitse kõigile, sotsiaalne kaasamine, sotsiaalne dialoog, kvaliteetsed töösuhted ja inimeste kaasamine otsustesse, mis neid mõjutavad. Need standardid on mitte ainult lahutamatu tähtsad, vaid ka olulised tegurid parima hinna ja kvaliteedi suhte ning innovatsiooni edendamiseks.

3.2 Sotsiaalsed standardid mängivad Euroopa majanduslikus tugevuses kesket rolli, kujundades ELi institutsioonide kirjeldatud unikaalset sotsiaalmudelit¹⁵. Majanduslikku progressi ja sotsiaalset ühtekuuluvust peetakse jätkusuutliku arengu lisasammasteks ja mõlemad on kesksel kohal Euroopa integratsiooni protsessis.

¹⁵ Lugege näiteks sotsiaalpoliitilise tegevuskava alast teatist.

3.3. ELis pööratakse aina rohkem tähelepanu sotsiaalsele õigustele ja võrdõiguslikkusele, eriti töökohas. Kuna jätkusuutlik areng on keskkonnaprobleemidest liikunud edasi sotsiaalküsimuste käsitlemisse, toodi sotsiaalseid standardeid aina rohkem ühe tegurina vastutustundliku ettevõtluse kasvavas liikumises. Näiteks sooline võrdõiguslikkus on nii Euroopa kui ka riiklikul tasemel aina süvalaienenud (mainstreamed), mis tähendab, et soolist aspekti on järk-järgult integreeritud institutsionaalse poliitika ning institutsionaalsete protsesside ja tavade igasse etappi, kavandamisest rakendamiseni, jälgimiseni või hinnangu andmiseni.

4. Õiguslik ja poliitiline lähenemine SRPP-le ELis

4.1. ELi poliitika ja seadusandluse sotsiaalse dimensiooni arendamine

Viimase kahekümne aasta jooksul on EL arendanud oma sotsiaalset dimensiooni olulisel määral, mida näitab ka 2008. aastal uuendatud sotsiaalmeetmete kava¹⁶. Oluline punkt nendes arengutes on see, et SRPP saab nüüd aina rohkem edendada poliitikat ELi tasemel, sealhulgas selle vastastikust mõju rahvusvahelise poliitikaga. Mõnes valdkonnas on EL vastu võtnud õigusaktid – eriti soolise võrdõiguslikkuse ja rassi, vanuse, seksuaalse sättumuse, puuete ning usuliste ja muude veendumuste alusel mittediskrimineerimise, tervise ja tööohutuse, tööaja ja töötingimuste ning teabe ja konsultatsiooni kohta. TFEU sätete arvu põhjal on nüüd ulatuslikud ELi õigusaktid, mis puudutavad võrdset kohtlemist, niisamuti Euroopa Ühenduse tasemel töötingimuste edendamist. Lisaks õigusaktidele arendab EL oma sotsiaalset dimensiooni ka muul viisil, näiteks edendades sotsiaalset dialoogi,

tööhõive koordineerimise avatud meetodit, sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasamise poliitikat, ja seda Euroopa Sotsiaalfondi rahalise toetuse kaasabil. Sotsiaalsete standardite edasine tõstmine on ELi peamine eesmärk mitmes aspektis, eriti kui sotsiaalsed standardid on ka põhiõigused.

Lisaks on erinevatel aegadel viimase paari aasta jooksul mõned sotsiaalpartnerite organisatsioonid teinud organisatsioonidele ja avaliku võimu kandjatele sõlmimise ajal kehtiva õigusliku raamistiku põhjal käsiraamatuid lepingute sõlmimise kohta teatud sektorites (toitlustus, puhastusteenused, eraturvafirmad ja tekstiil¹⁷). Need valdkondlikud käsiraamatud on Euroopa sotsiaalse protsessi sisese sotsiaalpartnerite iseseisva töö tulemus ja toovad esile tehniliste juhiste tähtsust SRPP kasutamisel nendes konkreetsetes sektorites. ELi õiguslik raamistik on selle aja jooksul muutunud ja nüüd on vaja terviklikumaid ja kõige värskemaid juhiseid tagamaks, et hankemenetlused vastavad täielikult ELi riigihangete praegu kehtiva seadusega. See on selle juhendi eesmärk.

¹⁶ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Liidu Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regionaalkomiteele: „Uus sotsiaalmeetmete kava: võimalused, juurdepääs ja solidaarsus 21. sajandi Euroopas“, COM(2008) 412 lõppversioon, 2. juuli 2008.

¹⁷ Toitlustamine: „Majanduslikult soodsaima pakkumise juhend lepingupõhises toitlustamises“ (2006); puhastamine: „Parima väärtuse valimine – käsiraamat puhastusteenuste jaoks riigihankelepinguid sõlmivatele asutustele“ (2004); turvateenus: „Parima väärtuse valimine – käsiraamat turvateenuste jaoks riigihankelepinguid sõlmivatele asutustele“ (1999); tekstiilmaterjalid: „Riigihankelepingu sõlmimise juhend rõiva- ja tekstiiltoodete sektori jaoks“ (2005).

4.2. Õiguslik ja poliitiline lähenemine SRPP-le ELis

Euroopa Komisjon arendas SRPP ulatuse selgitamiseks strateegia. Oma 2001. aasta 15. oktoobri tõlgendavas teatises tõi Euroopa Komisjon esile ühenduse õiguse pakutavad võimalused sotsiaalsete kaalutluste kaasamiseks riigihankemenetlustesse.¹⁸ Selle teatise eesmärk oli ühenduse olemasoleva õigusliku raamistiku piires selgitada erinevaid võimalusi sotsiaalsete kaalutluste kaasamiseks riigihankesse. Sellega püütakse eelkõige tagada dünaamiline ja positiivne vastastikune mõju majandus-, sotsiaal- ja tööhõive poliitika vahel, mis vastastikku üksteist tugevdaksid¹⁹.

2004. aasta 31. märtsil vastu võetud hankedirektiivid konsolideerisid õigusliku raamistiku. Need toovad eraldi välja viisid, kui kaasata sotsiaalsed kaalutlused tehnilistesse kirjeldustesse, valikukriteeriumitesse ja lepingu täitmise punktidesse. Sellesse lisati uus säte, mis puudutab puuetega töötajate õpikodasid.

Hankedirektiivid ei kehti kõigile riigihankelepingutele. Mõned ostjad on vastu võtnud SRPP poliitika, mis kohaldub konkreetselt lepingutele, mida hankedirektiivid ei hõlma (näiteks direktiivide kohaldamise piiridest välja jäävad lepingud) või hõlmavad ainult osaliselt (näiteks teenuste lepingud, mis jäävad hankedirektiivide kohaldamise piiridesse, mis on toodud direktiivi 2004/18/EÜ II lisa B osas ja direktiivi 2004/17/EÜ XVII lisa B osas).

See juhend keskendub sotsiaalsete kaalutluste arvestamisele riigihankelepingutes, mis on hankedirektiivides täielikult hõlmatud. See ei viita üksikasjalikult TFEU reeglitele, mis kohalduvad sotsiaalsete kaalutluste sidususele lepingutes, mida (näiteks eelmises paragrahvis mainitud) hankedirektiivid ei hõlma või hõlmavad ainult osaliselt.

Siiski tuleks lisada, et selliste lepingute puhul võivad ostjad (vastava valdkonna siseriiklike piiranguteta) oma hankemenetlustes arvestada (või mitte) sotsiaalset laadi kaalutlustega, kui need vastavad TFEU üldiste reeglite ja põhimõtetega. CJEU kohtupraktika on näidanud, et **TFEU siseturu eeskirjad kohalduvad ka lepingutele, mis jäävad hankedirektiivide reguleerimisalast välja**²⁰. CJEU on otsustanud, et TFEU võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse, kaupade vaba liikumise, asutamisevabaduse ning teenuste osutamise vabaduse põhimõtted kohalduvad ka hankedirektiivides seatud piiridesse jäävatele lepingutele.

Järelikult võivad sotsiaalsed kaalutlused, mis on hankedirektiivide täielikult hõlmatavates hankelepingutes õiguslikult vastuvõetavad, *a fortiori* sisalduda hankelepingutes, mida direktiivid ei hõlma või hõlmavad ainult osaliselt.

4.3. Üldist majandushuvi pakkuvad sotsiaalteenused

Juhend ei hõlma konkreetselt juriidilisi küsimusi, mis on seotud üldist majandushuvi pakkuvate sotsiaalteenuste hankega.

Novembris 2007 võttis Komisjon vastu teatise üldist huvi pakkuvate teenuste, sealhulgas üldist huvi pakkuvate sotsiaalteenuste kohta²¹, mis toob esile kohandatud kriteeriumite arvestamise olulisuse sotsiaalteenuste osutamisel. Selle eesmärk on anda praktilised juhised nendele teenustele ELi reeglite kohaldamise kohta. Teatisele lisati kaks hulgalte küsimustele, mis on seotud riikliku toetuse ja riigihanke kohta käivate reeglite kohaldamisega üldist huvi pakkuvatele teenustele²², vastuseid sisal-

¹⁸ Komisjoni tõlgendav teatis riigihankele kehtiva ühenduse õiguse ning sotsiaalsete kaalutluste riigihankesse integreerimise võimaluste kohta, COM (2001) 566 lõppversioon, 15.10.2001.

¹⁹ Näiteks CJEU otsused 17. septembril 2002 juhtumi C-513/99 (Concordia Bus) puhul ja 4. detsembril 2003 juhtumi C-448/01 (Wienstrom) puhul.

²⁰ Vaadake näiteks CJEU otsust 7. detsembril 2000 juhtumi C-324/98 (Teleaustria) puhul.

²¹ Vt teatist teemal „Üldist huvi pakkuvad teenused, sh üldist huvi pakkuvad sotsiaalteenused: uus Euroopa kohustus“, COM(2007) 725 lõppversioon, 20. november 2007.

²² http://ec.europa.eu/services_general_interest/faq_et.htm. Talituste töödokument, mis puudutab riigihangete teostamise eeskirjade rakendamist üldist huvi pakkuvatele sotsiaalteenustele, sisaldab kasulikke juhiseid riigihangete teostamise eeskirjade rakendamise kohta üldist huvi pakkuvatele sotsiaalteenustele.

davat töödokumenti. Enamik neist küsimustest koguti 2006.–2007. aastal väldanud sotsiaalteenuseid käsitlevatelt laiaulatuslikelt aruteludelt. Teatise järel moodustati 2008. aasta jaanuaris ka interaktiivne teabetalitus (IIS), et anda vastuseid kodanike, avaliku võimu kandjate ja teenusepakkujate muudele ELi reeglite kohaldamisega seotud küsimustele²³.

4.4. Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted²⁴

VKEde (tulunduslikud või mittetulunduslikud) puhul tuleb arvestada mitmeid probleeme. Üks eriti oluline probleem puudutab võimalike koormusi²⁵, mis võivad SRPP lähenemisviiside vastuvõtmisel VKEdele lisanduda otse (kui nad on peatöövõtjad) või kaudselt (kui nad on

²³ http://ec.europa.eu/services_general_interest/registration/form_et.html.

²⁴ Soovitus 2003/361/EÜ määrab ELi tasemel kindlaks väikesed ja VKEd, defineerides mikro-, väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted: http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_et.htm.

²⁵ Praktiliste juhiste saamiseks riigihanke praktikate väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete (VKEde) jaoks sõbralikumaks ja juurdepääsetavamaks muutmise kohta lugege komisjoni talituste töödokumenti SEC(2008) 2193 „Väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate riigihankepingutele juurdepääsu hõlbustavate parimate tavade juhend“, mis on kättesaadav aadressilt http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/sme_code_of_best_practices_et.pdf.

alltöövõtjad, kellele peatöövõtja on SRPP kohustused üle andnud). SRPP tutvustamist kaaluvad avaliku võimu kandjad peaksid olema teadlikud nendest otsestest ja kaudsetest kuludest ja arvestama neid otsustamisel, kas või kuidas kaasata sotsiaalseid kaalutlusi²⁶ oma hanketoi-

mingutesse. Ostjad peavad olema ka teadlikud, et SRPP tutvustamine ei mõjuta tõenäoliselt kõiki VKEsid ühte moodi. Mõned võivad SRPPst rohkem kasu saada kui teised ja haarata võimalustest konkureerida lepingu sotsiaalsete standardite aspektides.

---

²⁶ See peab loomulikult olema seotud lepingu sisuga (või lepingu täitmisega, juhul kui objekt on lepingu täitmise punktidesse arvatud).

II. Sotsiaalse ostmise organisatsiooniline strateegia

Avaliku võimu kandjad, kes soovivad saavutada sotsiaalseid eesmärke SRPP kaudu, peavad SRPP rakendamiseks looma strateegia, keskendudes konkreetsetele eesmärkidele.

1. Sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke eesmärkide seadmine

SRPP jaoks loodud organisatsioonilised strateegiad võivad peegeldada riiklikke, piirkondlikke ja/või kohalikke prioriteete²⁷ ja samal ajal selgesõnaliselt tunnustada hanke keskset rolli nende saavutamisel.

Näide

Prantsusmaa: strateegia „Stratégie nationale du développement durable“ käivitati 2003. aastal, millele 2007. aastal järgnes „Plan national d'action pour des achats publics durables“. Prantsusmaa valitsus peab sotsiaalparteritega („Grenelle de l'environnement“ ja „Grenelle de l'insertion“) suuri nõupidamisi, mis hõlmavad erinevaid sotsiaalsele integratsioonile mõju avaldavaid meetmeid, sealhulgas riigihanget. Eesmärk on rajaneda keskele „État exemplaire“ (s.o riigi) ideele ja üldiselt oodatakse kõikidelt ametivõimudelt tee näitamist jätkusuutliku arengu suunas.

Näide

Ühendkuningriik: avaliku võimu kandjatele kehtestatud soolise võrdõiguslikkuse nõue jõustus 2007. aasta aprillis 2006. aastal vastu võetud võrdõiguslikkuse seaduse raames. See on uus õiguslik vahend, mis võib tuua märkimisväärset edu soolise võrdõiguslikkuse saavutamisel avalikus sektoris ja hanke kaudu mõjutada mõningal määral ka erasektorit.

Avaliku sektori soolise võrdõiguslikkuse nõue sisaldab ka kohustust tagada vastavus meeste ja naiste võrdse tasustamise seadusele. Soolise võrdõiguslikkuse kavad seavad avaliku võimu kandjatele kohustuse võtta eesmärke, mis hõlmavad meeste ja naiste palgaerinevuse põhjuseid ja arvestavad võimalusi, kuidas nendega tegeleda, näiteks töölevõtmise meetodite muutmine, paindliku töötamise tutvustamine ja võrdse tasustamise ülevaadete tegemine.

Soolise võrdõiguslikkuse nõue on käivitanud algatusi paljudes avaliku sektori valdkondades ja üritab muuta erasektori lepinguosalistele kohaldatud tööhõive tingimusi. Selleks on koostatud hankejuhised, et julgustada avalikku sektorit edendama mitmekesisuse ja võrdse tasustamise häid tavasid lepinguosalistes hulgas. 2006. aasta veebruaris avaldati juhend soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks avaliku sektori hankes. See sätestas mitmeid erinevaid positiivseid meetmeid, mida avaliku võimu kandjad peaksid rakendama, et hanketegevused vastaksid soolise võrdõiguslikkuse nõuetele. 2007. aastal avaldati soolise võrdõiguslikkuse nõudele tegevusjuhised.

2. SRPP poliitiliste kohustuste kõrgetasemelise täitmise ja juhtimise tagamine

Juhtimine on üheks eduvõtmeks iga SRPP strateegia puhul. See tähendab haldusstruktuuri ning SRPP tegeviseks vajalike inimressursside ja rahaliste vahendite kindlaksmääramist. SRPPd tuleb juhtida organisatsiooni tipust ning see nõuab poliitilist tahet ja haldusstruktuuride kaudu juhtimist.

Põhimõtteliselt peaks see kõikidele avaliku võimu kandjatele olema piisavalt lihtne, et sotsiaalseks ostmiseks teha poliitiline otsus. Nad peaksid olema julgustatud seda tegema, kuna see toob kasu mitte ainult ühiskonnale, vaid ka avaliku maine parandamise kaudu ka ostajale. Tegelikult ei nõua sotsiaalne ostupoliitika ostjalt tavaliselt ühtegi struktuurimuutust.

²⁷ Ilmselgelt ei tähenda see, et ostjad võiksid kohaliku tööturu soosimiseks eelistada kohalikke, piirkondlikke või kodumaiseid tooteid.

3. Riskide mõõtmine ja organisatsiooniliste kulukategooriate prioriseerimine sotsiaalsete tulemuste parandamiseks

Ostjad peavad hindama oma ostutegevuse ja tarneahela sotsiaalseid riske ja mõju. See aitab koondada nende jõupingutused kõige olulisematele kulukategooriatele ja nendele, mis võivad soodustada sotsiaalsete eesmärkide saavutamist.

Allpool on mõned soovitusel, mida ostjad peaksid kaaluma, kui nad valivad oma lähenemisviisi SRPP-le.

- Koostage sammsammuline lähenemisviis. Alustage väikese koguse toodete ja teenustega, millel on selge sotsiaalne mõju või mille puhul sotsiaalselt vastutustundlikud alternatiivid on kergesti kättesaadavad ja ei ole kallimad. Näiteks valige tooted (nt sõidukid) või teenused (nt puhastamine), millel on suur haavatavate töötajate (etnilised vähemused, puuetega inimesed jne) või naistöötajate hulk.
- Alustuseks veenduge ka, et lepingu kirjeldustel ei ole mitte mingisugust negatiivset mõju sotsiaalsele tingimustele (nt hinnates teenuste osutamise

Näide

Rootsi: VKEdele (sotsiaalmajanduslikud ja vabatahtlikud organisatsioonid, mis töötavad sotsiaalselt ebasoodsas olukorras olevate rühmadega) riigihanke võimalustele juurdepääsu hõlbustamiseks kaasab Rootsi Sotsiaalkindlustusamet mõnikord need rühmad oma algsele hanke uurimisse, et pakkumisdokumentide koostamisel nende konkreetseid probleeme rohkem arvesse võtta.

Sotsiaalsetele standarditele mittevastavuse riski tuvastamiseks analüüsib amet riske hanke alguses. Näiteks puhas-teenuste hanke puhul peetakse töötingimusi puudutavatele õigusaktidele mittevastavuse riski kõrgeks.

erastamise mõju haavatavatele rühmadele), või reserveerige kaitstud õpikodade või tööhõive programmide jaoks sobiv hange²⁸, arvestades nende praegust tootmisvõimsust.

- Keskenduge algselt ühele või mitmele sotsiaalsele probleemile, näiteks õiglase töötasu või tervis ja ohutus.
- Arvestage sotsiaalselt ülimuslike alternatiivide kättesaadavuse ja kuluga ning veenduge, et need on kooskõlas kohaldatavate riigihanke reeglite ja põhimõtetega. Kas hankestrateegia eesmärgi saavutamiseks on olemas rohkem sotsiaalselt vastutustundlike võimalusi kui need, mida on kasutanud ostja? Kas need vastavad ostja nõuetele ja kas ta saab neid endale lubada? Arvestage võimalike lisakuludega, mida sotsiaalsete kaalutluste sidusus võib lisada, ja konkurentsi piiramise võimalike mõjudega.
- Arvestage andmete kättesaadavusega. Kas ostjal on võimalik leida sotsiaalsed andmed, mida ta vajab sotsiaalselt vastutustundlikuma hankestrateegia loomiseks? Kui keeruline on otsustada, mida ostja tahab tehniliselt ja kuidas seda väljendada pakkumiskutsetes?
- Arvestage ostja suutlikkusega SRPPga seoses ellu viia töötavat, mõjuvat ja tõhusat tegevusprogrammi.
- Kaaluge alternatiivseid võimalusi küsimuse all oleva sotsiaalpoliitika täitmiseks. Kas sotsiaalpoliitika täitmine (osaliselt) riigihanke kaudu on ressursside asjakohane kasutamine või on selle poliitika täitmiseks efektiivsem võimalus, kasutades ostja käsutuses olevaid teisi vahendeid.

²⁸ Põhineb direktiivi 2004/18/EÜ artiklil 19 ja direktiivi 2004/17/EÜ artiklil 28.

Näited

Prantsusmaa: Angersi omavalitsus määras 2005. aastal majanduslikult vastutustundliku hanke jaoks siseriikliku teabekeskuse, mis vastutab sotsiaalselt vastutustundlike riigihanketavade arendamise eest, eesmärgiga muuta need omavalitsuse hankemenetluste täielikult välja kujunenud tavadeks. Nõunik tegi jätkusuutliku hanke kohta majasisese koolituse. Vajaduste kindlakstegemise, pakkumise ettevalmistamise ja käivitamise, vastu võetud pakkumiste analüüsimise ja hindamise käigus pakuti ettevõtetega tihedat koostööd tehes teadlikkuse tõstmist ja juhendamist nii tehnilisest kui ka juriidilisest küljest. Sotsiaalsest aspektist lähtuvalt on riiklikud ehitustööd ja teenused Angersi omavalitsuse jaoks üldiselt eelistatud sektorid, eriti hoonete ehitus, avalikult kasutatavad teed ning avalikud pargid ja aiad.

Ühendkuningriik: Nii sotsiaalsete kui ka keskkondlike küsimustega tegelev jätkusuutliku hanke töörühm (SPTF) moodustati 2005. aasta mais ja oma tegevusplaani avaldas ta 2006. aasta juunis. Tegevusplaan esitas jätkusuutliku hanke jaoks äriplaani, soovitas tegevusi kuues suuremas valdkonnas ja andis kaks vahendit, mis aitavad organisatsioonidel edusamme teha: prioriseerimise meetodika ja paindlik raamistik. Prioriseerimise meetodika on riskipõhine lähenemine, mis aitab organisatsioonidel oma jõupingutusi ja ressursse sobivalt koondada. Ainult kuluandmete kasutamise asemel võimaldab meetod organisatsioonidel arvestada keskkondlikku ja sotsiaalset riski ja võimalust, et nad peavad jätkusuutlikkuse parandamiseks hankijaid ja tegelikku ulatust mõjutama. Paindlik raamistik on loodud aitamaks organisatsioonidel mõista organisatsiooni ja protsessi tasemel vajalikke etappe, et parandada hanketavasid ja muuta jätkusuutlik hange reaalsuseks.

- Taotlege nähtavust. Kui nähtav on sotsiaalselt vastutustundlik poliitika üldsusele ja töötajatele? Suured muutused, nagu jätkusuutlikult toodetud / õiglase kaubanduse kohvi kohvikus, võib aidata tõsta teadlikkust sellest poliitikast ja siduda seda teiste sotsiaalsete projektidega.
- Kaaluge võimalikku edasist arengut. Ostmisele suunatud sotsiaalselt vastutustundlikud teenused võivad oma arengu ja turunduse varases etapis olla edukamad kui üritades muuta väljakujunenud sektorite sotsiaalseid tunnuseid.

SRPP poliitika elluviimine nõuab seega strateegilist plaanimist, s.t SRPP-le sobivate lepingute valimisel prioriteetide seadmist. Mõned ostjad on sotsiaalsete kaalutluste kaasamiseks valinud koordineeritud ja tervikliku lähenemisviisi.

4. SRPP kohta teadlikkuse tõstmine ja põhiliste sidusrühmade kaasamine

SRPP vastu tunnevad huvi paljud sidusrühmad, kes peavad SRPP lähenemisviisi arendamisprotsessi olema kaasatud, et sellesse uskuda ja suurendada tahet selle eesmärke saavutada. Põhilised sidusrühmad SRPPs on kesk-, piirkondlikud ja kohalikud omavalitsused, võimalikud hankijaid või töövõtjad, kodanikuühiskond, tööandjate organisatsioonid ja ametiühingud. SRPP-le lähenemise kohta arvamuste kogumiseks tuleks korraldada õpikodasid,

seminare ja konverentse. Neid tuleks korraldada arengu-
protsessi erinevatel etappidel, s.t päris protsessi alguses, kui ideid sõnastatakse, lähenemisviisi koostamisel ja lõpu poole, kui lõpliku eelnõu saab kättesaadavaks teha.

Kokkuvõtteks on edusammude tegemisel keskne roll ka tõhusal teabevahetusel SRPP hüvede, heade tavade ja edulugude kohta. On väga oluline, et kõik need sidusrühmad mõistaksid väljakutse iseloomu ja nende rolli. Paremaid tulemusi saavutatakse, kui ostjate ja töövõtjate vahel on loov ja pühendunud partnersuhe.

Näited

Rootsi: Edela-Rootsi piirkonna haldusüksus peab pakkumiseelseid koosolekuid, kus kõik potentsiaalsed pakkujad võivad seletada tehnilistes kirjeldustes sisalduvaid ideid „disain kõigile“ nõudeid.

Ühendkuningriik: soovitude väljamõtlemiseks, kuidas siduda Ühendkuningriigi avaliku sektori hanget paremini VKEdega, käivitasiid HM Treasury ja Äritegevuse, Ettevõtluse ja Regulaatiivreformi Amet võrguarutelu peamistest küsimustest, mis uurivad VKEde pakkumise takistusi lepingute saamisel. Arutelu tehti veebilehel kättesaadavaks ja see kutsus vastama tarnijaid, sidusrühmi ja hankijaid. Saadud soovitude rakendamiseks loodi sidusrühm, mis hoiab pidevat kontakti rakendamise eest vastutavate ja valitud lähenemisviisi kohta arvamust avaldavate projekti meeskondadega.

Ostjate vaheline koostöö on teine võimalus suurendada juurdepääsu sotsiaalsele kompetentsile ja kogemustele ning edastada poliitikat välismaailmale.

Näide

Taani: sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked (SRPP) on üks teemadest, mida käsitletakse enne iga hankemenetlust korraldatavas riigihangete ametnike liidu National Procurement Ltd turuanalüüsis. Organisatsioon korraldab kõigile hankijatele koolitusprogramme ja õpikodasid. See püüab muuta hankedokumentatsiooni võimalikult lihtsaks, et VKEdele oleks samuti pakkumise tegemiseks ressursse. Raamlepingud jagatakse sageli mitmesse ossa (nt geograafia põhjal), astumata üle hanke-direktiivide seatud piiridest*, et anda hankijatele võimalus teha pakkumine.

* Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 9(3) ja direktiivi 2004/17/EÜ artikkel 16(2).

5. SRPP strateegia rakendamine

SRPP strateegia peab esitama üksikasju selle kohta, kuidas SRPPd hakatakse rakendama ja milliseid samme tuleb edenemiseks teha. Strateegia peab arvesse võtma järgmisi tegureid:

- õigus- ja reguleeriv raamistik;
- institutsiooniline raamistik;
- haldusstruktuur;
- professionaalse abi ja ressursside saadavus;
- erinevad lähenemisviisid sektoritele, võttes arvesse iga valdkonna eripärasid;
- sidusrühmade kaasatus.

Seoses strateegia rakendamisega tuleb esitada üksikasjalikumat teavet selliste asjade kohta nagu kohustused, realistliku tähtajaga eesmärgid, nende rakendamise haldusstruktuur, vajalik töjõud ja vajalikud finantsvahendid ning edusammude jälgimise ja nendest ettekandmise meetmed.

Vajalike sammude hulka võivad kuuluda sotsiaalhangete töörühma moodustamine, tegevusplaani koostamine, SRPP kaasamine poliitikasse ja protseduuridesse või lihtsustatud juhiste väljatöötamine kõigi tasemete eelarve eest vastutavatele isikutele ja hangetega tegelevatele ametnikele.

Suutlikkuse arendamine võib sisaldada koolitusprogramme tippjuhtidele, juhatajatele ja töötajatele. See võib

sisaldada ka heade tavade jagamist, SRPP rakendamise oskuste, sh SRPP kandidaadivaliku kriteeriumite tundmise oskuste, kättesaadavaks tegemist ja SRPP kohta käiva teabe avalikustamist ELi ja/või riigi tasemel.

Ostude eest vastutavad töötajad vajavad õiguslikku, finantsilist ja sotsiaalset teavet, mida neil on vaja otsustamiseks, mil määral ja kus saab või saab kõige paremini sotsiaalseid tegureid hankemenetluse kaasata, kas need on parima hinna ja kvaliteedi suhte tagamiseks õigel tasemel ja kas need vastavad ostja sotsiaalsetele prioriteetidele.

6. Tõhusa rakendamise määramine

SRPP strateegia tõhusa rakendamise ja selle tulemuste määramisega kaasneb sise- ja väliskontrolli kehtestamine, mis peaks seatud eesmärkide ja tööstandarditega võrreldes tulemusi hindama.

Sisemisi meetmed tuleb ühendada olemasolevate aruandlussüsteemidega, mida tuleb SRPP eesmärkide arvestamiseks kohandada. Need tuleb ühendada ka siseauditi protseduuridega ja peaks sisaldama teavet SRPP eesmärkide eiramise karistuste kohta.

Välismeetmete hulka peaks kuuluma SRPP toimimise sõltumatu auditeerimine. Need võiks sisaldada ka võrdlust varasema või teiste ettevõtete toimimisega.

SRPP toimimise auditite tulemused tuleb üldsusele avalikustada ja nende põhjal tuleb SRPP poliitikat, eesmärgid ja protseduurid üle vaadata ja neid värskendada.

7. Hankeprotsessi ülevaade

Võttes arvesse riigihanke sotsiaalseid kaalutlusi, peavad protseduurid soovituslikult silmas pidama kaht peamist asja:

- parima hinna ja kvaliteedi suhte tagamine;
- õiglaselt käitumine.

Parim hinna ja kvaliteedi suhe Ostjad vastutavad maksu- maksja rahaga soetatavate asjade parima hinna ja kvaliteedi suhte tagamise eest. Parim hinna ja kvaliteedi suhe ei tähenda kohe odavaima pakkumise vastuvõtmist. See tähendab, et ostja peab tegema parima tehingu kehtestatud piirides. Parimat hinna ja kvaliteedi suhet võib määratleda kogumaksumuse ja kvaliteedi optimaalse kombinatsioonina, et vastata lõppkasutaja nõuetele. Hinna ja kvaliteedi suhe võib samuti sisaldada sotsiaalseid kaalutlusi.

Õiglaselt käitumine Õiglaselt käitumine tähendab siseturu põhimõtete järgimist, mis on hankedirektiivide ja nendel põhinevate siseriiklike õigusaktide aluseks. Neist kõige tähtsam on võrdse kohtlemise põhimõte, mis määrab, et kõikidel konkurentidel peab olema võrdne võimalus lepingu nimel konkureerida. Võrdsete võimaluste tagamiseks peab rakendama ka läbipaistvuse põhimõtet.

- Võrdse kohtlemise põhimõtet rakendavate sätete näideteks hankedirektiivides on pakkumiste vas-

tuvõtmise ja osaluspalvete esitamise ajapiirangud, tehniliste kirjelduste ühised reeglid ja teistest liikmesriikidest pärit hankijate diskrimineerimise keeld.

- Läbipaistvuspõhimõtte rakendamise näiteid võib leida erinevatest sätetest teadete avaldamise ja ostjate kohustuse kohta teavitada asjassepuutuvaid pakkujaid nende pakkumise tagasilükkamise põhjustest.

7.1. Õigusabi olulisus

EÜ hankereeglid määravad kindlaks, kuidas õigluse, mittediskrimineerimise ja läbipaistvuse põhimõtete kaitsmiseks hankeprotsessi käsitleda. Need reeglid lubavad teatud tingimustel võtta arvesse jätkusuutlikkust ja võrdseid võimalusi. Varajane eksperdi õigusabi SRPP tegevusplaani koostamisel hoiab tõenäoliselt hilisemate probleemide eest.

7.2. Hankemenetluse ettevalmistamine

Iga hankemenetluse ettevalmistusetapp on ülioluline, sest iga etapp põhineb eelnevatel. Enne pakkumise protseduuri alustamist peab ostja seega piisavalt aega võtma, et määratleda lepingu sisu ja lõpptulemuse saavutamiseks kasutatavad vahendid. Ettevalmistusetapp on ka parim võimalus määratleda, milliseid sotsiaalseid kaalutlusi on oluline ja sobiv selle protseduuri jaoks arvesse võtta.

8. Hankemenetluse etapid ja lähenemisviisid SRPP-le

Järgides selle protsessi loogikat, on nüüd vähemalt neli põhilähenemist, kuidas riigihankes sotsiaalseid teemasid praegu käsitletakse.

Esimene tekib, kui soetaja otsustab juba lepingu sisusse ja/või tehnilistesse kirjeldustesse, millele edukas hankija peab vastama, sotsiaalse kriteeriumi lisada²⁹. Üks näide on määramine, et arvutiseadmed peavad vastama teatud juurdepääsetavuskriteeriumitele.

Teises lähenemises on pakkujatel teatud tingimustel keelatud³⁰ saada riigitelemus, kui neid on varem mõnes väärtuos süüdi mõistetud, et vältida avalik-õiguslike asu-

tuste lepinguid pakkujatega, kes pole suutnud kindla sotsiaalse käitumise standardit saavutada.

Kolmas lähenemine püüab veenda pakkujaid teatud sotsiaalsetele standarditele pühendumise ja võtab lepingu sõlmimisel nende edu selle tegemisel arvesse. Reaalses olukorras võib see avalduda näiteks sel kujul, et avalik-õiguslik asutus võtab lepingu kellelegi määramisel arvesse teatud sotsiaalseid teemasid³¹.

Näide

Hispaania: Baskimaa valitsus on väljastanud sotsiaalsete, keskkonnaalaste ja muude avaliku poliitika kriteeriumite ametivõimude riigihangetesse kaasamise juhised. See sätestab, milliseid sotsiaalseid ja keskkonnaalaseid kriteeriume tuleb piirkonna kõikide riigihangete korral arvesse võtta ja kuidas seda teha.

Juhendi peaesmärk Võtta arvesse sotsiaalseid ja keskkonnaalaseid kaalutlusi (mõlemad on osa jätkusuutlikkuse lähenemisest) koos Baskimaa ametivõimude ja avalike asutuste riigihangete teiste avalike poliitikatega seotud aspektidega.

Hindamine ja jälgimine Baskimaa tööhõive, sotsiaalse kaasatuse, sotsiaalküsimuste ja keskkonna valitsusasutused hindavad perioodiliselt hangete toimimist. Hindamine sisaldab kirjelduste, lepingu sõlmimise protsessis nende rakendamise viisi ja lepingu täitmise sõnastust.

Tehnilised kirjeldused Juhend soovib tehnilistesse kirjeldustesse lisada kõikidele kättesaadavuse ja sobivaks kujundamise nõuded.

Lepingu sõlmimise kriteeriumid Kui lepingu sõlmimise kriteeriume on rohkem kui üks, peab kriteeriumitesse kaasama selle, et tooted ja teenused peavad hästi sobima puuetega inimestele (kui see kohandus ületab õiguslikku kohustuslikku miinimumi). Kui puuetega inimesed on lepingu sisu määratletud teenuste saajate hulgas, on lepingu sõlmimise kriteeriumites toodud nende sotsiaalsete vajaduste rahuldamise seotud eripärad.

Lepingu täitmise punktid Juhendis on määratud, et leping peab sisaldama kindlaid lepingu täitmise punkte: keskkonnaalaseid, sotsiaalseid ja teiste avaliku sektori poliitikatega seotud punkte. Kindlate lepingu täitmise punktide eesmärgiks on kaitsta keskkonda ja tervist, tagada turvalisus, edendada puuetega inimeste tööhõivet, kaotada tööturul suguline ebavõrdsus ja võidelda töötusega.

Näited lepingu täitmise punktidest Baskimaal

1. Töötute, keda on keeruline tööle võtta, töösse kaasamine Sel eesmärgil näeb juhised ette, et lepingut täitva personali hulka peab kuuluma kindel protsent ebasoodsas olukorras inimesi, nagu töötuid, puuetega inimesi, pikaajalisi töötuid üle 30-aastaseid naisi, koduvägivalla ohvreid, vaimuhaigusega inimesi, töötuid üksikvanemaid, vähemalt kuus kuud töötuid immigrante, pikaajaliselt töötuid (üle aasta) ja töötuid noori.
2. Tööhõive kvaliteet ja töötajate põhiõigused Hankija peab lepingu täitmisel tagama ILO tööõiguste põhireeglite järgimise tarneahela ulatuses seoses tooteid valmistavate töötajatega (lepingu sisu).
3. Tervis ja ohutus ehitustööde ja -teenuste lepingute täitmisel.

²⁹ Tingimusi, mille korral arvestatakse lepingu sisu ja/või tehnilistes kirjeldustes sotsiaalseid kaalutlusi, selgitatakse hiljem jaotistes „Sisu määratlemine” ja „Lepingutingimuste kindlaksmääramine”.

³⁰ Tingimusi, mille korral ostjad võivad (või mõnel juhul on kohustatud) pakkuja hankemenetlusest välja jätta, selgitatakse hiljem jaotises „Väljastamise kriteeriumid”.

³¹ Tingimusi, mille korral võib sotsiaalseid kaalutlusi riigihankelingu sõlmimise kriteeriumina arvestada, selgitatakse hiljem jaotises „Riigihankelingu sõlmimine”.

Neljas lähenemine keskendub lepingu sõlmimise järgsele etapile. See eeldab, et lepingu saaja vastab lepingut täites teatud tingimustele³². See mudel nõuab kõikidelt hankijatelt sama nõudega arvestamist, kuigi ei hinnata nende võimet teatud tingimustele vastata.

Need neli põhilähenemist ei pea kindlasti olema üksteisele alternatiiviks, vaid neid kombineeritakse sageli samas riigihankemenetluses.

SRPP algatuste strateegiline areng ja prioriseerimine – KOKKUVÕTE

Tuvastage SRPP jaoks olulised riiklikud ja kohalikud prioriteedid.

Vaadake üle ettevõtte hankestrateegia ja tuvastage, kuidas SRPP seostub üldeesmärkide ja -lähenemistega. Tuvastage, kuidas saab SRPP aidata neid eesmärke saavutada ja tagada ettevõttele parim hinna ja kvaliteedi suhe.

Tagage SRPP kõrgetasemeline poliitiliste kohustuste täitmine ja juhtimine.

Tuvastage ostja soetatavad tooted ja teenused, millega kaasneb kõige suurem sotsiaalne risk ja/või millel on kõige suurem võime sotsiaalset tulemust parandada.

Hankealaste sotsiaalsete küsimuste käsitlemiseks seadke eesmärgid ja koostage tegevusplaan.

Suurendage sidusrühmade teadlikkust SRPPst.

Tagage hankemenetluste avatus mis tahes õiguslikus vormis väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele, sotsiaalmajanduslikele ettevõtetele ning vabatahtlikele ja kogukonna sektoritele.

³² Tingimusi, mille korral võib sotsiaalseid kaalutlusi lepingu täitmise punktides arvestada, selgitatakse hiljem jaotises „Lepingu täitmine”.

III. Vajaduste tuvastamine ja hanke planeerimine

1. Tegelik vajaduste hindamise olulisus

Ettevalmistusetapil, veel enne lepingu objekti määratlemist, peab ostja hindama oma tegelikke vajadusi.

Näiteks võib ostja olla otsustanud, et peab avalikkusele teavet levitama. Võimalusel peaks see sisaldama sotsiaalselt kaasavat lahendust, nagu teabe levitamine kättesaadavas vormis, mida saavad kasutada ka puuetega inimesed.

Sellel etapil saab avalik sektor kõige paremini tuvastada sotsiaalsed standardid, mida hange saab aidata tagada. Klientidega seotud inimesed, poliitikakujundajatest selle täideviijateni, peavad tegema järgmist:

- otsima aktiivselt sotsiaalsete standardite edendamisvõimalusi;
- tagama võimaluste seotuse lepingu sisuga ja kulu-tõhususe;
- keskenduma vajalike tulemustele;

- olema paindlikumad, et vastata projekti jooksul muutuvatele nõuetele³³;
- tuvastama kõikide soetatavate teenuste, tööde või pakkumiste erinevate kasutajate vajadusi.

Tõhus olemiseks peab ostja seega oma vajadusi funktsionaalselt kaaluma, et ükski sotsiaalne mõju välja ei jääks.

2. Sisu määratlemine

Kui ostja on oma vajadusi hinnanud, on tal lepingu sisu lihtsam määrata. **Lepingu sisu kehtib toote, teenuse või töö kohta, mida ostja soetada soovib.** Lepingu sisu määratlemisel on ostjatel suur vabadus valida, mida nad soetada soovivad, sh kaupu ja teenuseid, mis vastavad sotsiaalsetele standarditele, kui need on seotud soetatavate pakkumiste, teenuste või töödega (mis moodustavad lepingu sisu).

Näited

Kättesaadavuse standardid puuetega inimestele võivad olla osa kooli ehitamise töölepingu sisust, samuti osa ostja ostetavate tööde kirjeldusest ja võivad olla sellega seotud.

- Samas ei saa kooli ehitavate töötajate töötingimused olla osa lepingu sisust, kuna need ei ole seotud lepingu objektiga, vaid ainult hankelepingu täitmise viisiga. Siiski võidakse teatud tingimustel^{*} lisada lepingu täitmise punktidesse töötingimuste nõuded.
- Teenuste lepingus võib ostja sisus täpsustada, et pakutavad teenused peavad vastama kõikide kasutajate, sh sotsiaalselt ebasoodsas olukorras olevate või tõrjutud inimeste nõuetele.

* Kõik lepingu täitmise punktid, sh need, mis puudutavad töötingimusi, tuleb konkreetselt lepingu täitmisega siduda ja läbipaistvuse huvides eelnevalt pakumiskuuulutuses avaldada. Lisateabe saamiseks vt jaotist „Lepingu täitmise punkte juhtivad eeskirjad“.

³³ Eeldusel, et hankelepingu esialgsete tingimuste muudatused on esialgses pakkumise lepingus ette nähtud või neid õigustab mõni hankedirektiivides loetletud asjaoludest (eriti direktiivi 2004/18/EÜ artiklid 31 ja 61, mis puudutavad lisapakkumiste, -teenuste või -tööde kohta riigihankelepingu sõlmimist) ja need on vastavuses mis tahes täiendavate siseriiklike eeskirjadega, mis võivad antud küsimuse puhul eksisteerida.

Näiteks on kättesaadavus sageli osa soetatavatest kaupadest või teenustest. Selliseid oste tuleb teha turgu moonutamata, st piiramata või takistamata sellele juurdepääsu. Lepingu sisu määramise protsess viib tavaliselt toote, teenuse või töö üldkirjelduseni, kuid võib esineda ka lepingu täitmisel põhineva määratluse kujul.

Samas ei saa tegelike pakkumiste, tööde või teenustega, mida ostjad soovivad osta, mitteseotud aspektid olla osa lepingu sisust.

Põhimõtteliselt on ostjal **võimalik vastavalt oma vajadustele lepingu objekti määratleda**. Riigihanke seadused ei tegele niivõrd sellega, mida ostjad ostavad, kui võrd nende ostmisviisiga. Sel põhjusel ei sea kumbki hankedirektiividest lepingu sisule piiranguid.

Siiski **ei ole lepingu määramine täiesti vaba**. Mõnel juhul võib kindla toote, teenuse või töö valimine riigihangete võrdseid võimalusi ELi ettevõtete jaoks moonutada. **Peavad olema mingid kaitsemeetmed**. Need kaitsemeetmed seisnevad eelkõige tõsiasjas, et TFEU mittediskrimineerimise, teenuste pakkumise vabaduse ja kauba

vaba liikumise sätted kehtivad kõikidel juhtudel ja seega ka riigihanke lepingutele hankedirektiivides määratud piirides või kindlatele lepingu aspektidele, mida need direktiivid sõnaselgelt ei hõlma.

Tegelikkuses tähendab see, et ostja peab kõikidel juhtudel tagama, et leping ei mõjuta teiste ELi või samaväärsuste õigustega riikide ettevõtete juurdepääsu selle riigi siseturule³⁴. Hankedirektiivide kohaste lepingute korral ei käi mittediskrimineerimise põhimõtte ainult rahvuse kohta ja nõuab kõikide kandidaatide/pakkujate võrdset kohtlemist kõikide protseduuri aspektide osas.

Järgmises peatükis käsitletav teine kaitsemeede on, et vastavalt riigihanke reeglitele ei tohi lepingu määramisel kasutatavad tehnilised kirjeldused olla diskrimineerivalt sõnastatud ja peavad olema seotud lepingu sisuga.

Lisaks võivad kehtivad ELi õigusaktid ja ELi õigusega vastavuses olevad riiklikud õigusaktid sotsiaalsel või muudel teemadel piirata või mõjutada valikuvabadust lepingu sisu osas.

³⁴ Näiteks ettevõtjad riikidest, mis on seotud WTO riigihankelepinguga.

3. Hankevõimalustele juurdepääsu suurendamine

3.1. Hankevõimalustele juurdepääsu parandamine

Siiski võib mõnel pakkujal olla raskem riigihanke turule juurde pääseda (nt VKEd). Ostjad võivad raskuste lahendamise tegeleda, aga neil ei ole lubatud eelistada kindlat tüüpi pakkujaid. ELi õigus lubab ostjate positiivseid meetmeid, aga mitte positiivset diskrimineerimist³⁵.

Selle asemel on eesmärgiks tagada võrdsed võimalused, et ostjad pakuks alahinnatud ettevõtetele kvalifitseeritud hankijatega samu võimalusi riigihanke lepingute nimel konkureerimiseks. Sel moel saab konkurentsi julgustada, kaasates rohkem ettevõtteid pakkumisprotsessi. Nendes piirides saab mitmeid meetmeid võtta:

- julgustada suuri ettevõtteid vabatahtlikult tegelema hankijate mitmekesisusega, pakkudes erinevatele hankijatele võrdseid võimalusi allhankijatena ja edendades võrdsust ja mitmekesisust³⁶;
- stimuleerida osalemist mitmekesisete hankijate abil, avaldades peamiste hankemenetluste elluviimiskava, mis tuvastab suured hankelepingud, mis järgmise 12 kuu jooksul pakkumisele tulevad;
- korraldada ostjaga kohtumisi, mis on kõikidele võimalikele kandidaatidele avatud, et suurendada nende teadlikkust ostja vajadustest ja poliitika prioriteetidest ning seeläbi parandada hankeprotsessi läbipaistvust ja sellele juurdepääsetavust;
- arendada ettevõtlastoetusprogramme, et parandada väikeste ja mitmekesisete hankijate võimeid ja pakkuda riigihankeprotsessi osas juhiseid.

Mis ei ole lubatud – näited

- Kui mitte arvestada kaitstud õpikodade* ja kaitstud tööhõiveprogrammidega seotud erisätteid, ei ole ostjatel lubatud kindlatele ettevõtetele lepingute täitmise õigust reserveerida, kuna see ei vastaks ELi õiguse võrdse kohtlemise nõuetele. Sotsiaalteenuste valdkonnas on siiski erijuhtudel kindlate tingimuste korral võimalik teatud lepingute täitmise õiguse reserveerida mittetulundusühingutele**. See eeldab siseriiklike õigusaktide olemasolu, mis reguleerivad seda tegevust ja pakuvad mittetulundusühingutele piiratud juurdepääsu kindlatele teenustele. Sellegipoolest oleks iga sellise siseriikliku õigusakti korral tegemist TFEU artiklite 49 ja 56 piiranguga asutamiseõiguse ja teenuste vaba liikumise osas ning seda tuleks igal konkreetsel juhul õigustada. CJEU kohtupraktika põhjal oleks selline piirang õigustatud, kui see on vajalik ja proportsionaalne riikliku sotsiaalhoolekandesüsteemi teatud sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks.
- Ostja ei saa piirata konkurentsi pakkujatega, kellel on teatud geograafilises piirkonnas juba kontor olemas, aga lepingu täitmise punktide alusel võib edukal pakkujal olla vaja selles piirkonnas haru või kontor avada, kui seda õigustab lepingu eduka täitmise eesmärk (näiteks kohapeal keeruka ehituse koordineerimine).

* See ei pruugi oma omaduste tõttu normaalses konkurentsitingimustes lepinguid saada (vt III peatüki jaotist 3.2 „Maa tootmisest kõrvaldamine kaitstud õpikodade jaoks“).

** Vt Euroopa Kohtu otsust 17. juunil 1997 juhtumi C-70/95 (Sodemare) [1997] ECR I-3395 puhul. Vt ka vastust küsimusele 2.7 komisjoni talituste töödokumendi osas „Korduma kippuvad küsimused, mis puudutavad riigihangete teostamise eeskirjade rakendamist üldist huvi pakkuvatele sotsiaalteenustele“, mille leiate aadressilt http://ec.europa.eu/services_general_interest/docs/sec_2007_1514_et.pdf.

³⁵ Direktiivi 2004/17/EÜ artiklis 28 ja direktiivi 2004/18/EÜ artiklis 19 toodud erandiga, mis lubab teatud tingimustel lepinguid kaitstud õpikodade jaoks hoida või lepinguid kaitstud tööhõiveprogrammide kontekstis täita.

³⁶ Siiski, kuna positiivne diskrimineerimine ei ole lubatud, ei või ostjad pakumiste vastuvõtmise etapis soosida pakkujaid, kes kasutavad kindlat hankija või allhankija klassi (nt VKEd). Sellega sarnaselt ei või ostjad lepingu täitmise punktides nõuda, et kindel protsent hankijatest või allhankijatest kuuluks väikeste või keskmise suurusega ettevõtete hulka või mõnda teise kindlasse klassi.

Näited

Ühendkuningriik: Suur-Londoni Linnavolikogu (Greater London Authority (GLA)) on võtnud vastu erasektori hankijate suurema mitmekesisuse edendamise poliitika. Eesmärgiks on tagada võrdsed võimalused, et vähe esindatud ettevõtetele pakutaks teiste kvalifitseeritud hankijatega samu võimalusi konkureerida GLA rühmalepingute sõlmimise nimel*. GLA eristab positiivseid tegevusi (mida tunnustatakse) ja positiivset diskrimineerimist (mida tõrjutakse). GLA grupp vaatab oma hankemenetlused üle, et eemaldada lepingu sõlmimise nimel konkureerivate VKEde ja mitmekesiste hankijate tõkkesid. Hankemenetlused on arendatud, et suured lepingud tegeleksid hankijate mitmekesisusega, pakkudes erinevatele hankijatele võrdsed võimalusi allhankijatena ja edendades võrdsust ja mitmekesisust. GLA grupp jälgib korrapäraselt oma kulutusi VKEde ja teiste mitmekesiste ettevõtetele, et tuvastada trende ja anda oma hankemenetluste parandamiseks edasine panus nendesse tegevustesse.

Alustatud on hankemenetluste ülevaatamist VKEde pakkumistel osalemise võimaluse tuvastamiseks ja praegustelt hankijalt on palutud tagasisidet GLA hankemenetluste kohta, et tuvastada nende kättesaadavamaks tegemise viis.

Lisaks seob GLA grupp Londoni arenguagentuuri (London Development Agency (LDA)) kaudu aktiivselt hankemenetlusi ettevõtlustoetusprogrammidega, mis parandavad väikeste ja mitmekesiste hankijate võimet avaliku sektori lepingute sõlmimiseks pakkumisi teha. See protsess saab parandada ettevõtte võimalusi võita GLA grupi lepinguid ja tagada GLA grupile konkurentsivõimelisemad töö nimel pakkumisi tegevad hankijad.

lirimaa InterTrade'i lirimaa Go-Tenderi programmi eesmärk oli luua VKEdele kogu saare riigihanketurul piiriüleseid ettevõtlusvõimalusi hoolikalt valitud riiklike õpikodade sätete kaudu. Programmi eesmärgid olid suurendada hankijate teadlikkust, eriti piiriüleste lepingute osas, luua kogu saare riigihanketurul VKEdele piiriüleseid võimalusi, anda VKEdele teadmisi seoses kogu saare riigihanketuruga, arendada mõlemas pädevusalas riigihanke tööde saamiseks vajalikke oskusi ja pakkuda asjatundjate üksühest toetust töö saamiseks pakkumiste tegemisel. Viimase kolme aasta jooksul tehti ettekandeid 30 õpikojas, milles osales üle 400 VKE hankija. Paljud neist hankijatest konkureerisid hiljem lirimaal, Põhja-lirimaal ja üle kogu Euroopa edukalt riigihanke lepingute sõlmimise nimel.

* ITC-ILO „Uurimus sotsiaalsete kaalutluste riigihankesse kaasamise kohta”, 21. juuli 2008.

- Lepingute jaotamine osadeks kergendab selgelt VKEde juurdepääsu nii kvantitatiivselt (suurus võib paremini VKEde tootmisvõimalustele vastata) kui ka kvalitatiivselt (osade sisu võib paremini VKEde erialadele vastata). See on võimalik eeldusel, et lepingud ei ole jaotatud eesmärgiga vältida hankedirektiivide rakendamist³⁷.

Näide

Prantsusmaa: võimalikult laiaulatusliku konkurentsi tagamiseks sõlmitakse lepinguid üldjuhul eraldi osadena. Siiski võivad ostjad sõlmida üldiseid lepinguid, kui nad arvavad, et osadeks jagamine piirab konkurentsi või muudab lepingu täitmise tehniliselt keeruliseks või kulukaks või kui ostja ei saa lepingu täitmist koordineerida.

³⁷ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 9(3) ja (5) ning direktiivi 2004/17/EÜ artiklid 17(2) ja (6).

3.2. Maa tootmisest kõrvaldamine kaitstud õpikodade jaoks

Hankedirektiivid³⁸ sisaldavad siiski eraldi sätet, mis lubab liikmesriikidel riigihankelepingute sõlmimise menetlustes osalemise õiguse reserveerida kaitstud õpikodadele või näha ette, et selliseid riigihankelepinguid täidetakse kaitstud tööhõiveprogrammide kaudu.

Selgitus on, et kaitstud õpikodad ja tööhõiveprogrammid aitavad tõhusalt kaasa puuetega inimeste tööjõuturule pääsemisele ja naasmisele. Ent sellistel õpikodadel ei pruugi olla võimalik sõlmida lepinguid tavapära konkurentsitingimustes³⁹. Seega on kohane lasta liikmesriikidel soosinguid võimaldada, et sellised õpikodad saaksid olemas olla, pidamata teiste majandustegevuses osalejatega konkureerima.

Hankedirektiivi ülalmainitud õigusnormide alusel võib selliseid reserveerimisi teha vaid teatud tingimustel:

- reserveerimise peab algatama liikmesriik õigusaktide alusel ja avalik-õiguslikud asutused ei või sellist registreerimist lubava riikliku õigusakti puudumisel seda *ad hoc* vastu võtta;
- kaitstud õpikodade või kaitstud tööhõiveprogrammide töötajatest peavad vähemalt 50% olema puuetega inimesed;
- nende puuete olemust ja tõsidust arvestades ei või asjassepuutuvad töötajad tavalistel tingimustel tööd teha.

Kui liikmesriigid kasutavad neid õigusnorme, peab see avalduma ka hanketeates ja eelistused peavad sisalduma eelteadetes (PIN) ja hanketeadetes⁴⁰.

Näited

Saksamaa: 10. mai 2005. aasta Liitvabariigi määrus puuetega inimeste õpikodadele mõeldud lepingute kohta nõuab, et föderatiivsed riigihankeagentuurid reserveeriks osa oma eelarvest lepingute jaoks, mida saab sõlmida puuetega inimeste õpikodadega. Nende hulka võivad kuuluda isegi suured tarne- ja teenuste lepinguid. Osaleda saavad vaid puuetega töötajatest koosnevad õpikodad³⁸. Sellegipoolest peavad need õpikodad konkureerima lepingu sõlmimise nimel ja tegema majanduslikult põhjendatud pakkumise. Lisaks peavad ostjad vastama hanketellimuse läbipaistvuse üldnõuetele. Paljude omavalitsuste hankepoliitika tundub eelistavat puuetega töötajaid. Need õpikodad kuuluvad sageli osaliselt või täielikult omavalitsustele, mis lepinguid sõlmivad.

Prantsusmaa: Prantsusmaa *Code du travail* (tööseadustiku) artikkel L323-1 nõuab, et era- ja riigisektori tööandjad (rohkem kui 25 töötajaga) annaks vähemalt 6% oma töödest puuetega inimestele. Seadustiku artikli L323-8 alusel võivad tööandjad, eriti hankeagentuurid, osaliselt seda nõuet täita, sõlmides lepinguid ettevõtetega, mis toetavad puuetega inimeste tööd. Riigihanke kontekstis koosneb see teatud lepingute reserveerimisest üksustele, kus üle 50% töötajatest on puuetega inimesed, vastavalt direktiivi 2004/18 artiklile 19.

* Tingimused, mille korral ostjad võivad lepinguid puuetega inimeste õpikodade jaoks hoida, on välja toodud direktiivi 2004/18/EÜ artiklis 19 ja direktiivi 2004/17/EÜ artiklis 28.

³⁸ Direktiivi 2004/17/EÜ artikkel 28 ja direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 19 viitavad kaitstud õpikodadele ja kaitstud tööhõiveprogrammidele, kus enamik töötajatest on puuetega isikud. Sellistel üksustel võivad erinevates liikmesriikides olla erinevad nimetused. Tuleb märkida, et direktiivi 2004/17/EÜ artikkel 28 ja direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 19 hõlmavad **kõiki sarnaseid üksusi (pole oluline, kuidas neid nimetatakse)** eeldusel, et (a) vähemalt 50% tööle võetud personalist on puuetega isikud ja (b) nad vastavad teiste eelpool mainitud artiklites seatud tingimustele.

³⁹ Direktiivi 2004/18/EÜ põhjendus 28 ja direktiivi 2004/17/EÜ põhjendus 39.

⁴⁰ Direktiivi 2004/18/EÜ VII lisa ja direktiivi 2004/17/EÜ XIII lisa: kus kohane, peavad eelteade ja hanketeade näitama, kas riigihankeleping on piiratud kaitstud õpikodadega või kas selle täitmine on piiratud kaitstud tööprogrammide raamistikuga.

Vajaduste tuvastamine ja hanke planeerimine – KOKKUVÖTE

Üksikhankemenetlused.

Ostja vajaduste tuvastamine ja nende sobiv väljendamine.

Mõelge sellele, kuidas ja mis ulatuses sobivad võimalikud sotsiaalpoliitika eesmärgid või kohustused selle hankega.

Rakendage vastuvõetavuse ja kulutõhususe kontrolle, sh sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks hanke kasutamise tulude ja kulude hindamist.

Tuvastage lepingu sisu ja see, mil määral peab ja saab sotsiaalseid eesmäärke lepingu objekti sisuna määratleda.

Parandage juurdepääsu hankevõimalustele, tagades võrdsed võimalused, et alaesindatud ettevõtete hankijatel oleks teiste kvalifitseeritud hankijatega samad võimalused konkureerida riigihankelepingute nimel (eeldusel, et see ei vii positiivse diskrimineerimiseni).

Mõelge, kuidas oleks parem ostja poliitikat välismaailmale edastada, tagades optimaalse läbipaistvuse võimalike hankijate või teenusepakujate ja kodanike jaoks, kellele ostja teenust pakub.

IV. Leping

A. Lepingutingimuste kindlaksmääramine

1. Tehniliste kirjelduste koostamine

Kui ostja on lepingu objekti määratlenud, peab ta selle muutma üksikasjalikeks mõõdetavateks tehnilisteks kirjeldusteks, mida saab otse riigihankemenetluses rakendada.

Seega on tehnilistel kirjeldustel kolm funktsiooni.

- Need kirjeldavad hankenõudeid, et ettevõtted saaksid otsustada, kas nad on tööst huvitatud. Sel moel määratlevad nad konkurentsi taseme.
- Need pakuvad mõõdetavaid nõudeid, mille alusel saab pakkujaid hinnata.
- Need panevad paika minimaalsed vastavuskriteeriumid. Kui need ei ole selged ja õiged, viib see paratamatult sobimatute pakkumiseni. Tehnilistele kir-

jeldustele mittevastavad pakkumised tuleb tagasi lükata.

ELi riigihankereeglite põhjal võib ostja pakkujate ettepanekuid hinnata ja võrrelda ainult tehniliste kirjelduste nõuete alusel. Sarnaselt saab ostja hinnata pakkuja kompetentsust ainult kirjeldustes märgitu alusel. Kirjeldused antakse välja pakkumisprotsessi varases staadiumis, seega peavad hankijad esimese korraga õiged nõuded esitama.

Tehnilised kirjeldused peavad olema **seotud lepingu sisuga**. Toote või teenusega mitteseotud nõuded, nagu ettevõtte haldamise nõuded, ei ole hankedirektiivide tähenduses tehnilised kirjeldused. Seega ei kuulu näiteks teatud rühmadest (puuetega inimesed, naised jne) töötajate värbamisega seotud nõuded tehniliste kirjelduste hulka. Ka ei saa ettevõtmise sotsiaalse võimekusega seotud pealkirja pidada hankedirektiivide tähenduses tehniliseks kirjelduseks.

Lisaks määravad hankedirektiivid, et tehnilised kirjeldused **ei tohi konkurentsi vähendada**⁴¹, peavad olema **läbipaistvad**⁴² ega tohi **diskrimineerida** võimalikke tarnijaid, kes ei ole pärit samast liikmesriigist nagu ostja⁴³.

Mis on lubatud – mõned näited

- Nõuda töölepingus tööõnnetuste vältimise meetmeid ja ohtlike toodete hoiustamise kindlaid tingimusi, et kaitsta töötajate tervist ja ohutust.
- Nõuda toodete vastavust teatud ergonoomilistele omadustele, et tagada kõikide töötajate, sh puuetega inimeste juurdepääsetavus*.

Mis ei ole lubatud – mõned näited

- Nõuda, et väljastpoolt pärit inimene, kes pakub võrgu- ja telefoniabi, asuks kindlas linnas (kuigi seda saab teha kõikjalt).
- Anda välja elamuhalduslepingu kirjeldused, kuid valida seejärel pakkujaid selle põhjal, et nad oleks tulevikus võimelised neid maju ostma, kui ostja otsustab lasta elamud erastada.

* Vt direktiivi 2004/18/EÜ artiklit 23 ja direktiivi 2004/17/EÜ artiklit 34.

⁴¹ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 23(2).

⁴² Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 23(1).

⁴³ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 23(3).

2. Toimimispõhiste või funktsionaalsete kirjelduste kasutamine

Hankedirektiivid lubavad selgesõnaliselt ostjatel valida tehnilistel standarditel või toimimise/funktsionaalsuse nõuetel põhinevate kirjelduste vahel⁴⁴. Toimimispõhine/funktsionaalne lähenemine võimaldab tavaliselt suuremat loovust turul ja mõnel juhul paneb turu uuenduslikke tehnilisi lahendusi välja mõtlema. Kui ostja otsustab selle lähenemise kasuks, ei pea tehnilised kirjeldused väga põhjalikud olema.

Kuna ostjal on võimalik tehnilisi kirjeldusi toimimis- või funktsionaalsete nõuete osas määratleda, laseb see ostjal otsida tema vajadustele paremini vastavaid uuenduslikke lahendusi. Näiteks võivad toote kättesaadavuse nõuded olla määratletud väga üksikasjalike tehniliste standardite või funktsionaalsetel kättesaadavuse nõuetel põhinevate standardite kehtestamisega. Teine valik võib stimuleerida majandustegevustes osalejaid pakkujatele uuenduslikke lahendusi pakkuma.

Toimimispõhiste kirjeldustega seotud valikud turul erinevad märkimisväärselt, seega peab ostja veenduma, et tema kirjeldused on piisavalt selged, et nende põhjal sobiv ja õigustatud hinnang teha.

Suuremates või keerulisemates projektides võib sotsiaalsetes küsimustes olla rohkem aspekte, mida arvesse võtta, aga projekti suurusest olenemata peavad kirjeldused olema järgmised:

- nõutud tulemustes ja panuses üksikasjalikud ning julgustavad pakkujaid lahenduste leidmiseks oma oskusi ja kogemusi kasutama;
- piisavalt umbmäärased, et võimaldada pakkujatel väärtust lisada, aga mitte nii umbmäärased, et neid

ohustaks raskesti kindlakstehtavad riskid, mis seetõttu nende hindu tõstaks;

- seotud lepingu sisuga, võttes samal ajal arvesse sobivaid poliitika eesmäärke, sh valdkondadevahelisi poliitika ja õiguslikke kohustusi, ning turu-uuringuid selle kohta, mida majandusharu pakkuda võib.

3. Variantide kasutamine

Võimalike pakkujatega suhtlemine enne kirjelduste paikapannemist võib aidata tuvastada võrdsete võimaluste ja jätkusuutlikkuse edendamise võimalusi. Need arutlused võivad moodustada parima nõuete ulatuse, et need oleks majanduslikult otstarbekad, tehes mõistlikke korraldusi riskide eraldamiseks ja haldamiseks. Abiks võib olla ka praeguste teenuste võrdlemine mujal pakutavatega. Nende tehnikate kasutamisel tuleks olla ettevaatlik, et vältida mõnele hankijale eeliste andmist.

Isegi pärast sellist turu-uuringut on võimalik, et ostja ei ole ikka kindel, kuidas kõige paremini sotsiaalseid standardeid kindlatesse tehnilistesse kirjeldustesse kaasata. Sel juhul oleks kasulik paluda võimalikel pakkujatel esitada sotsiaalselt vastutustundlikke variante. See tähendab, et ostja peaks kehtestama soetatava toote minimaalse tehniliste kirjelduste kogumi, mis kehtiks nii neutraalsele pakkumisele kui ka selle sotsiaalselt vastutustundlikule variandile. Viimati nimetatut korral lisab ostja tehnilistele kirjeldustele sotsiaalse mõõtme⁴⁵.

Kui pakkumised on saadetud, saab ostja neid (nii neutraalseid kui ka sotsiaalselt vastutustundlikke pakkumisi) lepingu sõlmimise sama kriteeriumikogumi alusel võrrelda. Seega saab ostja kasutada variante sotsiaalsete standardite toetuseks, võimaldades võrrelda standardlahendusi ja sotsiaalseid valikuid (samade tehniliste stan-

⁴⁴ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 23(3).

⁴⁵ Antud sotsiaalne dimensioon peab loomulikult olema seotud lepingu sisuga (st tegelike pakkumiste, teenuste ja töödega, mida ostja soovib osta) ning vastama kõikidele ELi eeskirjadele ja põhimõtetele, mis riigihan- kes tehnilistele kirjeldustele rakenduvad.

dardnõudmiste põhjal). Ettevõtted võivad pakkumisi teha standardlahenduse või -variandi põhjal, kui ostja ei ole teisiti ette näinud.

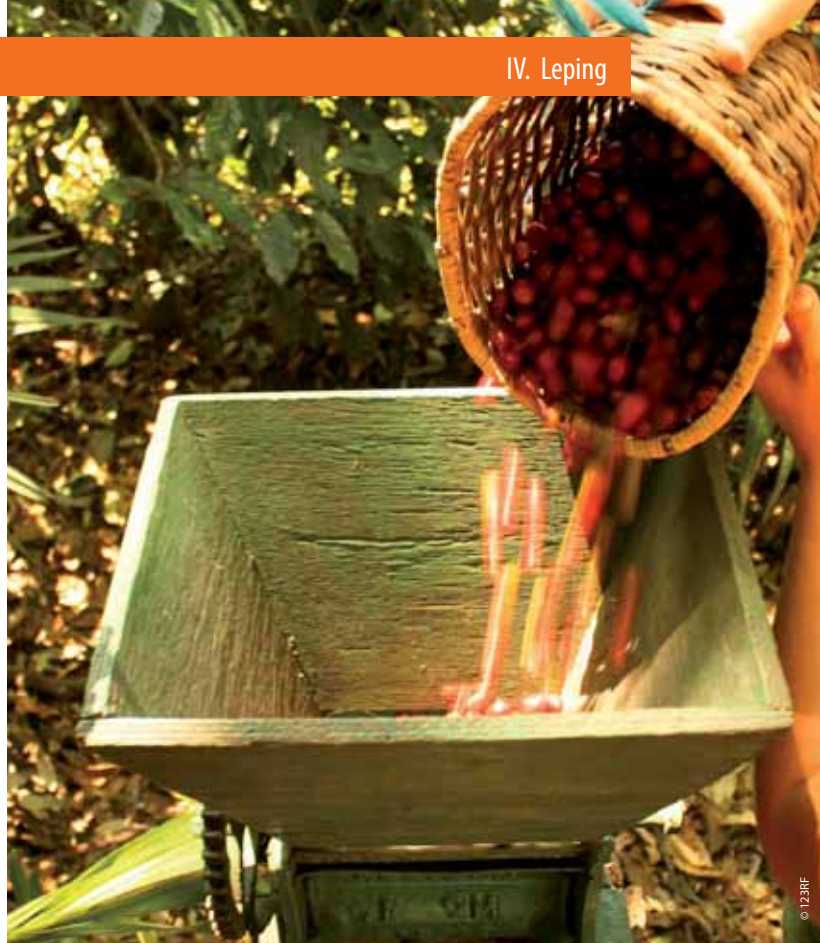
Enne kui ostja saab vastu võtta riigihankemenetluse variante,⁴⁶ tuleb eelnevalt pakkumisdokumentides näidata järgmist:

- et variandid võetakse vastu;
- minimaalsed sotsiaalsed kirjeldused, millele variandid peavad vastama (nt parem sotsiaalne toimivus);
- konkreetset nõuded variantide esitlemiseks pakkumistes (näiteks erineva, variandile viitava paketi võimaldamine või viitamine, et variant on saadaval ainult koos neutraalse pakkumisega).

Ostjad, kes võtavad arvesse variante, saavad võrrelda neutraalseid pakkumisi sotsiaalselt vastutustundlike variantidega – samadele lepingu sõlmimise kriteeriumitele tuginedes – ja hinnata pakkuja ettepanekuid, lähtudes lisakasust sotsiaalsete standardite saavutamisel, ja otsustama, kas saab neid lubada.

Näide

Üheks näiteks on toitlustusteenuse hange avalikule teenistusele, kus ostja saab kutsuda hankijaid esitama lisaks neutraalsele (standardsele) pakkumisele varianti, mis hõlmab sotsiaalset dimensiooni (kalorivaeste, soolata ja koššertoiduainete valmistamine, et olla vastavuses kõikide kasutajarühmade meditsiiniliste või usuliste vajadustega).

4. Sotsiaalsed märgised ja eetilise kaubanduse implikatsioonid

Ostja võib soovida osta kaupu, mis panustavad jätkusuutlikku arengusse (edaspidi nimetatud kui eetilise kaubanduse kaubad). Sellisel juhul võib ostja asjaspepuutuvat hanke kirjeldustes arvesse võtta, kuid ei saa nõuda, et tooted kannaks spetsiifilist eetilise kaubanduse märgistust/sertifikaati,⁴⁷ sest see piiraks juurdepääsu nende toodete lepingutele, mis ei ole sertifitseeritud, kuid vastavad sarnastele jätkusuutliku kaubanduse standarditele. See on üldpõhimõte, mis kohaldub mitte ainult eetilise kaubanduse märgistele, vaid kõikidele märgistele, mis nõuavad majandustegevuses osalejate või nende toodete eelnevat sertifitseerimist. Samuti ei saa ostja, kes soovib osta biotooteid, nõuda spetsiifilisi ökomärgiseid, kuid saab pakkumisdokumentides nõuda vastavust spetsiifilistele bioloogilise põllumajanduse kriteeriumitele.

⁴⁶ Vt direktiivi 2004/18/EÜ artiklit 24 ja direktiivi 2004/17/EÜ artiklit 36.

⁴⁷ Eetilise kaubanduse märgistus/sertifikaat tähistab selles juhendis mis tahes valitsusvälist kaubandusega seotud jätkusuutlikkuse tagamise kava (nt õiglase kaubandus, Fairtrade, Max Havelaar, Utz, Rainforest Alliance jne). Õiglase kaubanduse ja teiste kaubandusega seotud jätkusuutlikkuse tagamise kavade kohta lisateabe saamiseks vt komisjoni teatise COM(2009) 215 lõppversiooni (5. mai 2009) „Säästva arengu toetamine: õiglase kaubanduse ja valitsusväliste kaubandusega seotud jätkusuutlikkuse tagamise kavade rollid“, mille leiate aadressilt http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/may/tradoc_143089.pdf.

- a) Jätkusuutlikkuse nõuded võivad sisalduda tehnilistes kirjeldustes, need sätestatud kriteeriumid on seotud kõnealuse lepingu sisuga⁴⁸ ja tagavad vastavuse teiste oluliste ELi riigihanke eeskirjadega⁴⁹ ning võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõtetega.

Ostja, kes tahab osta eetilise kaubanduse kaupu, saab seda teha, määratledes olulised jätkusuutlikkuse kriteeriumid kaupade tehnilistes kirjeldustes. Kui ostja on otsustanud hankelepingu sisu (millist tooteliiki osta), on tal vaba voli määratleda nende toodete tehnilised kirjeldused⁵⁰. Nõuded peavad aga olema seotud toote omaduste või toimivusega (nt ringlussevõetud materjal) või toodete tootmisprotsessiga (nt mahepõllumajanduslikult kasvatatud).

Tehnilistes kirjeldustes ei saa arvesse võtta nõudeid, mis on seotud soetatavate tarnete tootmisprotsessis osalevate töötajate töötingimustega, sest need ei ole hankedirektiivi mõistes tehnilised kirjeldused. Teatud tingimustel võib need siiski lisada lepingu täitmise punktidesse⁵¹.

Ostjad, kes kavatsevad osta eetilise kaubanduse kaupu, ei tohiks kõiki eetilise kaubanduse märgistuse/sertifikaadi tehnilisi kirjeldusi⁵² lihtsalt kopeerida ostude tehniliste kirjelduste alla, veel vähem tohib määratleda konkreetset eetilise kaubanduse märgistust või sertifikaati. Selle asemel tuleb vaadata kõiki eetilise kaubanduse märgistuse või sertifikaadi alamkriteeriume ja kasutada ainult neid, mis on seotud ostu objektiga. Ostjad võivad kindlaks määrata, millised eetilise kaubanduse märgistused/sertifikaadid vastavad nende kriteeriumite täitmisele, kuid nad peavad alati arvesse võtma ka teisi tõendamiseviise. Pakkujatel peab olema võimalus tõestada vastavust määratletud nõuetele, kasutades sobivaid eetilise kaubanduse märgistusi/sertifikaate või teisi meetmeid.

- b) Jätkusuutlikkuse kriteeriumid (sh sotsiaalsed kriteeriumid) võivad sisalduda **lepingu täitmise tingimustes** eeldusel, et need on seotud kõnealuse lepingu täitmisega⁵³ (nt miinimumpalk ja inimväärset töötingimused lepingu tootmisprotsessiga seotud töötajatele) ja järgivad *mutatis mutandis* teisi

Näited

Kui ostja soovib osta eetilise kaubanduse kohvi või puuvilju, võib ta näiteks sisestada hankelepingu täitmise tingimuste alla punkti, mis nõuab hankijal maksta tootjatele summa, mis katab jätkusuutliku tootmise kulud, näiteks inimväärset palga ja töötingimused töötajatele, keskkonnasõbralikud tootmismeetodid ning tootmisprotsessi ja töötingimuste parandamine.

Saksamaa Düsseldorf linn

Nordrhein-Westfaleni piirkonnas asuva Düsseldorf linna riigihanke korra punkt 7.3 (*Vergabeordnung für die Stadtverwaltung Düsseldorf*) lepingute täitmise kohta määrab kindlaks, et: ei soetata laste töö kasutamisega toodetud tooteid. Seda tõendab sõltumatu sertifikaat (näiteks Transfairi või Rugmarki pitsar). Kui niisugust sertifikaati ei ole kõnealuse toote jaoks olemas, sobib ka lisalepingu sätete deklaratsioon heakskiidu kujul tööde täitmise kohta ning tarnete ja teenuste lepingute hanketellimuse lisalepingu sätete heakskiitmine.

⁴⁸ Vastavuses direktiivi 2004/18/EÜ artikliga 53 ja direktiivi 2004/17/EÜ artikliga 55.

⁴⁹ Lisateabe saamiseks vt jaotist „Lepingutingimuste kindlaksmääramine“.

⁵⁰ On selge, et tehnilisi kirjeldusi defineeritakse mittediskrimineerival viisil.

⁵¹ Lugege alltoodud lõiku (b) lepingu täitmise punktide kohta jätkusuutlikkuse tagamise põhimõttele vastavate kaupade hankimisel koos üldise jaotisega „Lepingu täitmise punkte juhtivad eeskirjad“.

⁵² Mõned eetilise kaubanduse märgistused/sertifikaadid ei pruugi olla lepingu sisuga seotud. Seega oleks nende sisestamine pakkumise kirjeldustesse hankedirektiivide põhimõtetega vastuolus.

⁵³ Lepingu täitmise punktidesse arvatud tingimusi ei tule tingimata siduda lepingu sisuga, vaid ainult lepingu täitmisega.

lõikes a) nimetatud nõudeid selle juhendi jaotises „Lepingu täitmise punkte juhtivad eeskirjad“ toodud tingimustel.

5. Sotsiaalsete probleemide arvestamine tootmis- ja protsessimeetodite puhul

See, millest ja kuidas toode on valmistatud, võib mängida suurt osa selle sotsiaalses mõjus. Hankedirektiivides saab tehnilisi kirjeldusi määratledes otseselt arvesse võtta tootmismeetodeid⁵⁴.

Näide

Riiklike ehitustööde lepingute tehnilised kirjeldused võivad sisaldada tehnilisi nõudeid, mille eesmärk on vältida õnnetusi ehitusplatsil. Niisugused meetmed (mis võivad sisaldada näiteks viitasisid, ohtlike toodete säilitamistingimusi või varustuse transpordi teekondasid) on osa hanke esitamise projektist.

Lepingus, millega hangitakse toitlustusteenuseid haiglale, et parandada patsientide heaolu, võib ostja tehnilistes kirjeldustes nõuda, et toidu valmistamine toimuks

kindlate meetoditega, mis vastavad konkreetsete patsiendirühmade toitumis- ja meditsiinialastele nõuetele.

Kuna aga kõik tehnilised kirjeldused peavad olema lepingu sisuga seotud, võib ostja kaasata ainult sotsiaalseid nõudmisi, mis on samuti lepingu sisuga seotud.

6. Puue ja tehnilised kirjeldused

Hankedirektiivid⁵⁵ määravad kindlaks, et lepingu dokumentatsioonis toodud tehnilised kirjeldused peavad tegelema lepingu objektiks olevate tööde, tarnete või teenuste kättesaadavusega. Direktiivi 2004/18/EÜ artiklis 23(1) väidetakse, et kui võimalik, peaks tehnilisi kirjeldusi määratlema nii, et võetakse arvesse kättesaadavuse kriteeriumit puuetega inimeste jaoks või tuleks luua kujundus, mis sobib kõikidele kasutajatele. Nagu juba varem selgitatud, peavad olulistest seadusandlustes määratletud kohustuslikud riiklikud nõuded kõigile kättesaadavuse kohta kajastuma lepingu sisus. Kohustuslik on, et hanke haldajad oleksid teadlikud nendest kättesaadavuse ja sobivaks kujundamise kindlatest riiklikest reguleerivatest nõuetest ning et need oleksid osa konkursi dokumentidest, eelkõige tehniliste kirjelduste kujul.

Näide

Itaalia: Stanca seaduse järgi on juurdepääs kõikidele veebilehtedele kohustuslik. Seadus paneb paika hulga nõudmisi, mida tuleb kasutada veebilehete riigihangetes. Seaduse tehniliste eeskirjade kehtestamise seadlus 4/2004 koosneb peamiselt lisadest, mis hõlmavad veebi kättesaadavuse tehnilisi nõudeid, veebilehete hindamise metodoloogiat ning kättesaadava riistvara ja tarkvara nõudeid. Peamisteks inspiratsiooniallikateks nende rühmade jaoks oli W3C veebi kättesaadavuse algatus ja positiivne kogemus USA rehabilitatsiooniseaduse paragrahviga 508. CNIPA (avaliku teenistuse riiklik informaatikakeskus) vastutab mõjukate avalike ICT hankepakkumiste hindamise eest, et näha, kas need sisaldavad ka õigusaktis kokku lepitud kättesaadavuse nõudeid. Seadus 4/2004 määrab seaduse jõustumise jälgimise kohustuse ministrite nõukogu eesistujale (uuenduste ja tehnoloogia osakond) ja CNIPA-le. 2006. aasta jooksul hindasid ja parandasid viisteist suurt hankeprojekti (väärtusega 71 miljonit eurot) oma vastavust kättesaadavuse seadusega. Suurem osa nendest projektidest, mis tehti 10 erinevas juhatuses, keskendusid veebilehete ja riistvara hangetele.

⁵⁴ Direktiivi 2004/18/EÜ VI lisa ja direktiivi 2004/17/EÜ XXI lisa.

⁵⁵ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 23(1) ja direktiivi 2004/17/EÜ artikkel 34(1).

Kõikidel ostjatel ei ole võimalik olla ekspert igas sotsiaalpoliitika valdkonnas. Oluline on, et ostjad peaksid meeles, et menetlused mõnes riigis väljaspool ELi võivad lihtsustada nende tööd kättesaadavuse standardite arendamises. USA nõuab rehabilitatsiooniseaduse paragrahv 508 föderaalsetelt ostjatelt kättesaadavuse standardite kasutamist riigihangetes ja see on leidnud kõlapinda ka mitmes ELi liikmesriigis ning mõjutanud tööpraktikat. ELis on Euroopa Komisjon välja andnud

kaks standardimisvolitust Euroopa toodete ja teenuste riigihangete kättesaadavuse nõudmiste toetamiseks vastavalt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (ICT) valdkonnas⁵⁶ ja hoonestatud keskkonnas⁵⁷. Standardimisvolituse 376 esimese etapi tulemused on saadaval ja need märgivad hulga kättesaadavuse standardeid koos erinevate meetoditega hinnata vastavust nendele standarditele ICT toodete ostmisel⁵⁸.

Lepingutingimuste kindlaksmääramine tehnilistes kirjeldustes – KOKKUVÕTE

Koostage selged ja täpsed tehnilised kirjeldused. Veenduge, et kirjeldused on seotud lepingu sisuga, need kajastavad kõiki asjassepuutuvaid sotsiaalseid nõudeid ning on selged ja mittediskrimineerivad.

Tuginege teiste ostjate parimatele tavadele. Kasutage koostöövõrgustikke teabe saamiseks ja jagamiseks.

Kasutage sooritusel põhinevaid või funktsionaalseid kirjeldusi uuenduslike sotsiaalselt vastutustundlike pakkumiste julgustamiseks. Kaaluge sotsiaalsete probleemide arvestamist tootmis- ja protsessimeetodites.

Kui kahtlete sotsiaalselt vastutustundlike toodete või teenuste tegelikus olemasolus, hinnas või kvaliteedis, võite küsida sotsiaalselt vastutustundlikke variante.

Kus kohane, kaaluge lepingu säilitamist kaitstud õpikodade jaoks või võimaldage lepingu täitmist kaitstud tööhõiveprogrammide kontekstis.

Veenduge, et lisatud on kõik plaanitud tulemused – neid ei saa hiljem lisada.

⁵⁶ Euroopa Komisjoni standardimisvolitus CENile, CENELECile ja ETSI-le Euroopa riigihangete juurdepääsetavuse nõuete toetamiseks ICT valdkonnas, Euroopa standard M/376, 7. detsember 2005.

⁵⁷ Euroopa Komisjoni standardimisvolitus CENile, CENELECile ja ETSI-le Euroopa riigihangete juurdepääsetavuse nõuete toetamiseks hoonestatud keskkonnas, Euroopa standard M/420, 21. detsember 2007.

⁵⁸ Euroopa toodete ja teenuste riigihangetele juurdepääsetavuse nõuded ICT valdkonnas (Euroopa Komisjoni volitus M 376, 1. etapp); CEN/BT WG 185 ja CLC/BT WG 101-5, aruanne teemal „Vastavushindamise süsteemid ja juurdepääsetavuse nõuete kavad“.

B. Hankijate, teenuseosutajate ja töövõtjate valimine

Valikukriteeriumid keskenduvad ettevõtete võimele täita lepingut, millele nad hanke esitavad. Hankedirektiivid sisaldavad kaht valikueeskirjade kogumit: välistamise kriteeriumid ning tehnilise ja majandusliku suutlikkusega seotud eeskirjad.

1. Välistamise kriteeriumid

Hankedirektiivid sisaldavad täielikku loendit olukordadest, kus kandidaadi või pakkuja isiklik olukord võib viia tema välistamiseni hankemenetlusest⁵⁹. Mõned sellised puudused võivad olla sotsiaalset laadi. Näiteks võib kandidaate või pakkujaid välistada järgmistel juhtudel:

- sotsiaalmaksete tasumata jätmisel⁶⁰ või
- kui majandustegevuses osaleja on kohtuotsusega (mis omab vastavalt riigi õigusnormidele *res judicata* jõudu) süüdi mõistetud ametialaste käitumisreeglitega seotud süüteoos⁶¹ või on raskelt eksinud ametialaste käitumisreeglite vastu (kui ostja suudab seda mis tahes viisil tõestada),⁶² mis, tuginedes ametialaste käitumisreeglite vastu eksimise kontseptsioonile, on määratletud riiklikus õigusaktis⁶³.

⁵⁹ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 45 ja direktiivi 2008/17/EÜ artiklid 53(3) ja 54(4). Mõne eriti tõsise kriminaalse juhtumi korral võib nõutavaks osutuda isegi pakkujate välistamine.

⁶⁰ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 45(2)(e).

⁶¹ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 45(2)(c).

⁶² Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 45(2)(d).

⁶³ Euroopa seadusandlus ega ELi pretsedendiõigus ei ole veel rasket ametialaste käitumisreeglite vastu eksimist määratlenud. Seega peavad liikmesriigid selle mõiste ise siseriiklikus õiguses defineerima ja kindlaks määrama, kas teatud sotsiaalsetele kohustustele mittevastavus tähendab rasket ametialaste käitumisreeglite vastu eksimist.

Mis on lubatud – näited

- Pakkuja välistamine, kes on süüdi mõistetud otsusega, mis omab *res judicata* jõudu, seoses riiklikus õigusaktis määratletud mitteametliku töötamise keelamise täitmata jätmisega, riiklikes reeglites määratletud töötervishoiu ja tööohutusega seotud reeglite täitmata jätmisega või riiklikes reeglites määratletud erinevatel alustel diskrimineerimise (rassiline, sooline, puuetega seotud, vanuseline, seksuaalne, usuline jne) keelamise täitmata jätmisega.
- Pakkuja välistamine, kes ei ole kasutusele võtnud võrdsete võimaluste poliitikat, mida nõuab selle liikmesriigi riiklik õigusakt, kus ostja paikneb, eeldusel, et õigusaktis määratletu täitmata jätmist peetakse kõnealuses liikmesriigis raskeks ametialaste käitumisreeglite vastu eksimiseks.

Mis ei ole lubatud – näide

- Potentsiaalse pakkuja välistamine tema poliitiliste või isiklike vaadete pärast, mida ei saa ametialaste käitumisreeglitega seostada.

2. Tehniline suutlikkus⁶⁴

Valikuprotsess võimaldab ostjatel hinnata kandidaatide võimet vastata lepingus määratletud nõuetele. Hankedirektiivid sisaldavad täielikku loendit tehnilise suutlikkuse valikukriteeriumitest, mida saab kandidaatide valiku õigustamiseks kohaldada. Hankedirektiivides toodud valikukriteeriumitest erinevad kriteeriumid ei vasta seega direktiividele.

Näide

Beentjesi kohtuotsuse puhul* leidis kohus, et tingimus pikaajaliste töötute töölevõtmise kohta ei olnud seotud nende majandusliku ja rahalise suutlikkusega ning nende tehniliste teadmiste ja suutlikkusega (otsuse punkt 28)**.

* CJEU otsus 20. septembril 1988 juhtumi 31/87 puhul.

** Lepingu täitmise punktidesse võib siiski sisestada tingimuse pikaajaliselt töötute töölevõtmise kohta eeldusel, et see on kooskõlas lepingu täitmise etapis kehtivate ELi eeskirjadega (lisateabe saamiseks vt jaotist „Lepingu täitmine“).

⁶⁴ See juhend ei analüüsi majandusliku ega finantsilise suutlikkuse valikukriteeriumeid, kuna pakkujate majandusliku ja finantsilise suutlikkuse hindamiseks nõutavate viidete laadi silmas pidades ei ole võimalik neisse sotsiaalseid kaalutlusi arvata.

Lisaks peavad valikukriteeriumid olema mittediskrimineerivad, võrdelised ja seotud lepingu sisuga.

Seose saamiseks võib sotsiaalseid kaalutlusi lisada tehnilistesse valikukriteeriumitesse **ainult siis**, kui lepingu saavutused eeldavad konkreetset oskusteavet sotsiaalvaldkonnas. Sõltuvalt lepingu sisust võib ostja uurida kandidaatide tehnilise suutlikkuse erinevaid aspekte.

- Kas pakkuv ettevõtte palkab või on tal juurdepääs personalile, kellel on teadmised ja kogemused lepingu sotsiaalprobleemidega tegelemiseks (nt lastesõime lepingus vajadus koolitatud personali ja teatud juhtimiskogemuse järele või kättesaadavusega seotud teemades kvalifitseeritud inseneride ja arhitektide järele üldkasutatava hoone ehitamiseks)?
- Kas pakkuval ettevõttel on olemas sotsiaalseks kaitseks vajalik tehniline varustus või ta omab sellele juurdepääsu (nt vanadekodu juhatamise lepingus vajadus varustuse järele, mis oleks sobilik vanurite jaoks)?
- Kas pakkuval ettevõttel on olemas olulised tehnilised erivõimalused sotsiaalsete aspektide katmiseks (nt lepingus arvuti riistvara ostmiseks, mis sisaldab kättesaadavuse nõudeid puuetega inimestele)?

Tõendusmaterjale majandustegevuses osaleja tehniliste võimete kohta võib saada ühe või rohkema direktiivides⁶⁵ määratletud vahendiga, näiteks:

- tõendusmaterjalid varasemate täidetud lepingute kohta, mis viitavad osalenud tehnikutele või tehnilistele organitele;
- kirjeldus töövõtja kasutatud tehnilistest võimalustest ja meetmetest;
- töövõtja personali hariduslik ja ametialane kvalifikatsioon (need on eriti olulised lepingute puhul, mis saavutavad sotsiaalse eesmärgi üksnes personali sobival koolitamisel);
- üksikasjad teenusepakkuja tööjõu kohta ja juhtkonna numbrilised andmed;
- üksikasjad alltöövõtulepinguteks antavate lepingu osade kohta.

Tuleb saavutada tasakaal selle, et ostja vajab piisavaid tõendusmaterjale töövõtja suutlikkuse kohta lepingut täita, ja vajaduse vahel vältida töövõtjatele ülemääraste kohustuste määramist.

Hankijate, töövõtjate ja teenusepakkujate valimine – KOKKUVÕTE

Võtke arvesse võimalike töövõtjate võimeid täita konkreetset kõnealust lepingut. Kehtestage valikukriteeriumid, tuginedes hankedirektiivides esitatud täielikule loendile.

Kas leping eeldab sotsiaalset võimekust või suutlikkust (nt konkreetseid oskusi, koolitusi või sobivat varustust lepingu sotsiaalsete aspektidega tegelemiseks)? Kui nii, siis kaasake sotsiaalsed kriteeriumid, et näidata tehnilist suutlikkust lepingu täitmiseks.

Tehnilise suutlikkuse hindamine peab olema seotud kandidaadi võimega täita lepingu tingimusi.

Kus oluline, võtke arvesse hankija töötulemusi sarnaste lepingute täitmisel seoses vajalike sotsiaalsete standarditega. Võtke arvesse võimalust pakkujaid välistada, kui olukord vastab hankedirektiivides olevatele välistamise tingimustele.

⁶⁵ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 48.

C. Riigihankelepingu sõlmimine

1. Riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumite koostamise ja riigihankelepingute sõlmimise üldeeskirjad

Sotsiaalse riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumeid võib kohaldada eeldusel, et⁶⁶:

- need on seotud lepingu sisuga;
- nendega ei kaasne ostja piiramatut valikuvabadust;
- neid on hanketeadetes ja pakkumisdokumentides selgelt mainitud ja
- need vastavad ELi õiguse aluspõhimõtetele.

Kui ostja hindab pakkumiste kvaliteeti, kasutab ta eel-määratletud varem avaldatud sõlmimise kriteeriumeid, et otsustada, milline pakkumine on parim. Hankedirektiivides on ostjal kaks võimalust: ta võib võrrelda pak-kumisi üksnes hinnast lähtudes⁶⁷ või otsustada sõlmida hankelingu majanduslikult kõige soodsama või parima väärtusega pakkumisega, mis tähendab, et lisaks hinnale võetakse arvesse ka teisi sõlmimise kriteeriume.

Kuna majanduslikult kõige soodsamad pakkumised (MEAT) või parima väärtusega pakkumised hõlmavad alati kaht või enam alamkriteeriumi, võivad need sisal-dada ka sotsiaalset kriteeriumi. Hankedirektiivide mit-tevälistavate loendite näited,⁶⁸ mis võimaldavad ostjal määratleda majanduslikult kõige soodsama pakkumise, sisaldavad tööpoolest kvaliteeti, hinda, tehnilist väärtust, esteetilisi ja funktsionaalseid omadusi, sotsiaalseid oma-

dusi, jooksvaid kulusid, kulutasuvust, müügijärgseid tee-nuseid, tehnilist abi, tarnepäeva, tarneperioodi ja aega lõppemiseni.

Kui parim pakkumine määratletakse mitmele erinevale alamkriteeriumile tuginedes, saab ostja kasutada mit-meid meetodeid erinevate alamkriteeriumite võrdle-miseks ja üleskaalumiseks. Need meetodid hõlmavad maatriksi võrdlusi, suhtelisi kaalumisi ja plusside/mii-nuste süsteemi. Ostja kohustus on õigeaegselt täpsus-tada ja avaldada hankelingu sõlmimise kriteeriumid ning igale kriteeriumile antud suhtelised kaalumised, et pakkujad oleksid neist oma pakkumisi ette valmistades teadlikud.

Sõltumatud kriteeriumid, mis määratlevad majandusli-kult kõige soodsama või parima väärtusega pakkumise, peavad olema esitatud järgmisel kujul.

- Need on seotud ostetava lepingu sisuga (nagu sel-gitatud tehnilistes kirjeldustes).

Tehnilised kirjeldused määravad nõutava toimimise taseme (nt kättesaadavuse standardid tehnilistes kir-jeldustes). Ostja saab aga otsustada, kas iga toode/teenus, mis toimib minimaalsest tasemest paremini, kogub sõlmimise etapis lisapunkte. Näiteks kui vii-datakse kättesaadavuse standardile seoses veebiga, nagu standardi **UNE 139803** „Requisitos de accesibilidad para contenidos Web“ (Hispaania) puhul, on võimalik saavutada vastavus kolmel tasemel: A, AA või AAA. Lisapunkte saaks pakkumine, mis jõuab kõige kõrgemale tasemele.

- Need võimaldavad pakkumisi hinnata, lähtudes nende majanduslikest või kvalitatiivsetest kriteeriu-mitest tervikuna, et määratleda, millistel on parim

⁶⁶ Alltoodud tingimuste kohta lisateabe saamiseks lugege järgmist jao-tist „Pakkumise hindamisel riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumitele rakenduvad tingimused“. Lugege ka direktiivi 2004/18/EÜ põhjendusi 1 ja 2 ning direktiivi 2004/17/EÜ põhjendusi 1 ja 9.

⁶⁷ Madalaima hinna põhjal sõlmitud riigihankelepingute puhul saab mõne muu riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumi (nt kvaliteet või sotsiaalsed kaalutlused) ebaõnnestunud arvestamist teatud määral kompenseerida, kaasates lepingu tehnilistesse kirjeldustesse kõrge kvaliteediga standardid (nii et ainult kõikidele kvaliteetsetele standarditele tehnilistes kirjeldustes vastavad pakkumised võetakse pakkumiste vastuvõtmise etapis arvesse) või kaasates sotsiaalsed kaalutlused (sõltuvalt nende laadist) tehnilistesse kirjeldustesse (kui sellised kaalutlused on lepingu sisuga seotud) või lepingu täitmise punktidesse (kui need on seotud ainult lepingu täitmisega).

⁶⁸ Direktiivi 2004/18/EÜ põhjendus 46 ja artikkel 53.

Mis on lubatud – näited

- Hankelepingus puuetega inimeste hooldamiseks võivad sõlmimise kriteeriumid arvesse võtta nõudeid, mis on seotud iga kategooria kasutaja konkreetsete vajaduste täitmisega (nt teenuse isikustamine sõltuvalt kasutajate vanusest, soost või sotsiaalsetest raskustest jne).
- Värbamistestide ja avaliku sektori teenuste hankelepingus võib ostja paluda pakkujatel kinnitada, et värbamistestid ja teenused on kujundatud ja tehtud viisil, mis tagab võrdsed võimalused kõikidele osalistele, sõltumata nende vanusest, soost ja etnilisest või usulisest taustast.
- Tarkvara või riistvara hankelepingusse võib lisada lepingu sõlmimise kriteeriumi, mis on seotud kättesaadavusele või erinevatele puuetega inimeste rühmadele mõeldud konkreetsetele kättesaadavuse tasemetele antavate punktidega. See sisaldab näiteks seda, kas toode või teenus on kättesaadav osalise nägemispuudega või pimedatele inimestele, osalise kuulmispuudega või kurtidele, vaimupuudega või liikumispuudega inimestele jne.

Mis ei ole lubatud – näited

- Sõlmimise kriteeriumite seostamine vahendite kohalike ostudega (näiteks haigla ehitamise hankelepingus), et stimuleerida kohalikul turul uute töökohtade loomist. Esiteks ei ole ükski selline kriteerium seotud lepingu sisuga (haigla ehitusega). Teiseks on see kriteerium diskrimineeriv, kuna see annab pakkujatele, kes ostavad varustuse kohalikul turul, alusetu eelise teiste pakkujate ees, kes sooritavad oma ostud mujal.
- Viimasel hetkel tutvustatud ja pakkumisdokumentides mittedisaldavate sõlmimise kriteeriumite kasutamine.
- Sõlmimise kriteeriumite kasutamine, mis võivad anda ostjale alusetu diskretsiooni. Näiteks IT-seadmete lepingus määrab lepingu sõlmimise kriteerium, et pakkujad võivad pakutavate toodete kättesaadavuse tehniliste väärtuste eest saada 1 kuni 20 punkti, ilma et toodaks välja parameetrid või omadused, mida ostja arvesse võtab, et määratleda iga juhtumi korral antavate punktide täpne arv, mis võib anda ostjale alusetu diskretsiooni pakkujate tehniliste väärtuste hindamiseks.

hinna ja kvaliteedi suhe⁶⁹. Praktikast tähendab see, et iga üksik sõlmimise kriteerium ei pea ostjale tagama majanduslikku kasu, kuid sõlmimise kriteeriumeid koos arvestades (st majanduslikke ja sotsiaalseid) peavad need võimaldama ostjal määratleda parima hinna ja kvaliteedi suhtega pakkumist.

1.1. Pakkumise hindamisel riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumitele rakenduvad tingimused

Hankedirektiivid võimaldavad lepingu sõlmimise kriteeriumitesse kaasata sotsiaalseid kaalutlusi. Õigusakt tugineb CJEU kohtupraktikal. Sotsiaalse lepingu sõlmimise kriteeriumid on tuletatud juhtumitest C-513/99

(Concordia Bus) ja C-448/01 (Wienstrom) ning hankedirektiividest, mis viitavad oma esimeses põhjenduses konkreetselt sellele otsusele. Kõik lepingu sõlmimise kriteeriumid peavad vastama jaotise C 1 alguses toodud tingimustele⁷⁰.

(a) *Lepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema seotud lepingu sisuga*

See on ülioluline. See tagab selle, et lepingu sõlmimise kriteeriumid on seotud ostja vajadustega, nagu määratletud lepingu sisus. Wienstromi juhtumi⁷¹ otsuses andis CJEU lisateavet selle kohta, kuidas tuleks seost lepingu objektiga tõlgendada.

⁶⁹ Vt direktiivi 2004/18/EÜ põhjendust 46 ja direktiivi 2004/17/EÜ põhjendust 55.

⁷⁰ CJEU otsus juhtumi C-513/99 puhul. Antud juhtum puudutab keskkonnalaalse riigihankelepingu sõlmimise kriteeriume, kuid samad põhimõtted võivad rakendada *mutatis mutandis* sotsiaalse riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumitele riigihanke korral.

⁷¹ CJEU otsus juhtumi C-448/01 puhul.

Näited

Wienstromi juhtum: antud juhtumi puhul otsustas CJEU, et energiaga varustamise hankes ei saa seostada lepingu sisuga kriteeriumit, mis on seotud ainult taastuvatest energiaallikatest toodetud elektri kogusega, mis ületab ostja oodatud kulutusi (mis oli lepingu objekt). Sellise seose saamiseks lepingu sisuga oleks pidanud taastuvatest energiaallikatest toodetud elektri koguse kriteerium puudutama ainult seda elektrit, millega ostjat on toimivalt varustatud.

Töölepingud. Sotsiaalseid kaalutlusi hõlmava lepingu puhul ei ole hankelepingus, kus lepingu sisuks on kooli ehitamine, seadusega lubatud lepingu sõlmimise kriteerium, mis põhineb sellel, kui palju raha kannaks töövõtja kohalikku kogukonda, kuna see ei ole seotud lepingu sisuga.

(b) Lepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema täpsed ja objektiivselt mõõdetavad

CJEU otsustas, et tuginedes eelnevatele otsustele, ei tohi lepingu sõlmimise kriteeriumitega kunagi kaasneda piiramatut valikuvabadust ostjale. Valikuvabadust tuleb piirata, määrates konkreetsed tootega seotud ja mõõdetavad kriteeriumid või CJEU väljenduse kohaselt adekvaatselt täpsed ja objektiivselt mõõdetavad kriteeriumid. CJEU andis täpsemaid selgitusi Wienstromi ja Concordia Busi juhtumites⁷².

Näited**Selguse ja objektiivsuse puudumine Wienstromi juhtumi lepingu sõlmimise kriteeriumites:**

Wienstromi juhtumi puhul leidis CJEU, et pakkujatele võrdsete võimaluste andmiseks pakkumiste tingimuste esitamisel peab ostja esitama oma lepingu sõlmimise kriteeriumid nii, et kõik hästi teavitatud pakkujad tõlgendaksid neid ühtmoodi*. CJEU esitatud teine oluline aspekt lepingu sõlmimise kriteeriumite selguse ja mõõdetavuse kohta oli see, et ostja saab paika panna vaid kriteeriumid, millega saab pakkujate antud teavet realselt kontrollida.

Concordia Busi juhtumi lepingu sõlmimise kriteeriumite täpsus ja mõõdetavus:

Concordia Busi juhtumis oli Helsingi ühendus (Community of Helsinki) enne pakkujate hindamist otsustanud ja avaldanud lisapunktide andmise süsteemi kindlatele müra ja emissiooni tasemetele**. CJEU arvates on see süsteem adekvaatselt täpne ja mõõdetav.

* Antud juhtumi puhul ei määranud ostja kindlat perioodi, mille lõpuks peaksid pakkujad tarnitava koguse teatama.

** Antud juhtumi puhul anti lisapunkte muuhulgas selliste busside kasutamise eest, mille lämmastikoksiidi emissioonid jäid alla 4 g/kWh (+2,5 punkti bussi kohta) või alla 2 g/kWh (+3,5 punkti bussi kohta) ja mille välismüra tasemed jäid alla 77 dB (+1 punkt bussi kohta).

(c) Lepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema varem avaldatud

Hankedirektiivid on kindlaks määranud, et hanketeade-tes peab olema kirjas, kas ostja sõlmib lepingu, lähtudes madalaimast hinnast või majanduslikult kõige soodsamast pakkumisest. Teates või vähemalt pakkumisdokumentides peavad olema kirjas kriteeriumid, mida kasutatakse majanduslikult kõige soodsama pakkumise määratlemiseks.

⁷² Mõlemad juhtumid puudutavad keskkonnaalase riigihankelepingu sõlmimise kriteeriume, kuid neist otsustest tulenevad põhimõtted võivad rakenduda *mutatis mutandis* sotsiaalse riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumitele.

(d) *Lepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema vastavuses ELi õigusega (sh TFEU aluspõhimõtetega)*

Viimane TFEUst ja hankedirektiividest tuletatud tingimus on see, et lepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema vastavuses kõikide ELi õiguse aluspõhimõtetega.

CJEU on eraldi rõhutanud mittediskrimineerimise põhimõtte olulisust, mis on aluseks teistele põhimõtetele, näiteks teenusepakkumise vabaduse ja asutamisevabaduse põhimõtetele. Diskrimineerimise probleem tõstatati Concordia Busi juhtumis⁷³.

Näide

Üks Concordia Busi vastuväiteid oli see, et Helsingi ühenduse seatud kriteeriumid olid diskrimineerivad, kuna ühenduse enda bussifirma HKL oli ainus ettevõtte, mis kasutas gaasil töötavaid sõidukeid, mis olid vastavuses määratud emissiooni tasemetega. CJEU otsustas, et kuigi ostja esitatud ühele lepingu sõlmimise kriteeriumite kogumile suutsid vastata vaid vähesed ettevõtted, ei tähenda, et see oleks diskrimineerimine. Järelikult tuleb diskrimineerimise üle otsustamisel arvesse võtta kõiki juhtumiga seotud fakte.

1.2. Lisakriteerium

Juhtumis C-225/98 väitis CJEU, et ostjad võivad lepingut sõlmida näiteks töötusega võitlemise alusel, eeldusel, et see tingimus on vastavuses kõigi ELi õiguse peamiste põhimõtetega, **kuid ainult olukordades, kus ostjad pidid kaaluma kaht või rohkemat võrdset pakkujat**. Kõnealune liikmesriik pidas seda tingimust **mittemääravaks lisakriteeriumiks** ja võttis seda arvesse alles pärast seda, kui pakkujaid oli teiste lepingu sõlmimise kriteeriumite alusel võrreldud. Lõpuks pani CJEU paika, et töötusega võitlemist puutuva lepingu sõlmimise kriteeriumi kohaldamine ei tohi otseselt või kaudselt mõjutada teiste ELi liikmesriikide esitatud pakkumisi ja seda tuleb eraldi mainida hanketeates, et potentsiaalsed töövõtjad oleksid selle tingimuse olemasolust teadlikud.

Järelikult võib töötusega võitlemist puudutavat kriteeriumit (ja teisi kriteeriume, mis ei ole lepingu sisuga seotud) arvesse võtta ainult sõlmimise etapis lisakriteeriumina, et valida kahe võrdse pakkuja vahel. Kõik teised lepingu sõlmimise kriteeriumid (peale lisakriteeriumi) peavad olema seotud lepingu sisuga, nagu pani CJEU paika 2001. aastal Wienstromi juhtumis⁷⁴ (vt ülalt).

⁷³ CJEU otsus juhtumi C-513/99 puhul.

⁷⁴ CJEU otsus juhtumi C-448/01 puhul.

2. Erakordselt madalate pakkumistega tegelemine

Hankedirektiivides peavad ostjad, kelle arvates pakkumine on erakordselt madal, küsima enne selle tagasilükkamist selgitusi. Direktiivid väidavad, et need selgitused võivad viidata (muuhulgas) vastavusele töökoha kaitsmise ja töötingimustega seotud sätetele, mis kehtivad töötegemise, teenusepakkumise või tarnimise kohas⁷⁵. Seega seovad hankedirektiivid erakordselt madalate pakkumiste probleemid töökoha kaitsmise ja töötingimuste probleemidega. Mõnel juhul, sealhulgas seadusega nõutavate töötingimuste vältimise korral, võib tekkida *ebaaus* konkurents.

Näited

Prantsusmaa: Ville d'Angers'is ilmnes, et puhastusteenuse töötajatel on rasked töögraafikud. Seega pakkumist, mis on majanduslikult väga atraktiivne, kuna see pakub vähem töötajaid, kui puhastatava ala jaoks keskmistele arvudele tuginedes on vaja, peetakse erakordselt madalaks ja see lükatakse tagasi, kui pakkuja ei ole võimeline selgitama, kuidas ta suudab pakkuda nii madalat hinda, rikkumata kohaldatavaid seadusi (näiteks seadusi, mis käsitlevad maksimaalset töötundide arvu ühes päevas).

Hankedirektiivid panevad paika protseduurid, mida ostja peab kasutama enne pakkumise tagasilükkamist, tuginedes sellele, et pakkumine on erakordselt madal⁷⁶. Iga juhtumit tuleks kohelda selle väärtuste järgi, ei tohi toimuda automaatset välistamist; pakkujatel peab olema võimalus end kaitsta ja diskrimineerimist ei tohi toimuda.

Mis on lubatud – näide

Pakkuja võib konkursist välistada juhul, kui tehtud päringust, mis on vastavuses ülalmainitud hankedirektiivi eeskirjadega,^{*} selgub, et pakkumine on erakordselt madal, sest pakkuja ei ole vastavuses töökoha kaitsmise, sotsiaal-maksete tasumise või lisatöötundide, tööohutuse või mitteametliku töötamise keelamise suhtes kehtivate eeskirjadega.

Mis ei ole lubatud – näide

Ostja ei või täielikult ja automaatselt välistada pakkumisi, mis jäävad alla konkreetse taseme (nt 80%) kõikide tehtud pakkumiste keskmisest hinnast.

^{*} Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 55 ja direktiivi 2004/17/EÜ artikkel 57.

Ostja võib küsida kirjalikke üksikasju, mida ta peab oluliseks pakkumise hindamisel erakordselt madalaks. Need võivad olla seotud töökoha kaitsmise ja töötingimustega. Niisugust lisateavet ei pea küsima ainult pakkujalt. Näiteks töötingimuste puhul võib olla sobilik küsida lisateavet ametiühingutelt. Kuid kui ostja saab teavet teistest allikatest, nõuavad hankedirektiivid nende komponentide kontrollimist pakkujaga konsulteerides, võttes arvesse saadaolevaid tõendusmaterjale. Niisuguse ostjapoolse kontrollimisega seotud praktilisi eeskirju reguleerib riiklik õigus, võttes arvesse, et need eeskirjad peavad võimaldama pakkujal esitada oma olukorda.

Kui päringust selgub, et pakkumine tundub erakordselt madal, võib ostja selle tagasi lükata (kuigi hankedirektiivide järgi ei ole selleks kohustust). Liikmesriikides, kus õigusakt on sellisena vastu võetud, võib ostjatel aga siiski olla kohustus niisugused pakkumised tagasi lükata.

⁷⁵ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 55(1)(d) ja direktiivi 2004/17/EÜ artikkel 57(1)(d).

⁷⁶ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 55 ja direktiivi 2004/17/EÜ artikkel 57.

3. Edutute pakujate küsitlemine

Ostja peab pärast lepingu sõlmimist pakujatele tagasidet andma. See võib olla kasulik edutute pakujatega suhtlemiseks üldiselt ja ostja kasutatud sotsiaalsete

probleemidega seotud meetmetega tegelemiseks. Kui pakkuja on edutu osalt seetõttu, et ta ei vasta sotsiaalsetele kriteeriumitele, saab pakujale anda teavet selle kohta, kuidas tulevikus edukam olla.

Riigihankelepingu sõlmimine: pakkumise hindamine – KOKKUVÕTE

Kehtestage riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumid: kriteeriumi suurimate majanduslike eelistega pakkuja valimisel võib sisestada asjassepuutuvad sotsiaalsed kriteeriumid kas etalonidena, et sotsiaalselt vastutustundlikke pakkumisi üksteisega võrrelda, või sotsiaalelemendi kaasamise ja sellele kindla kaalu andmise viisina.

Sotsiaalse (ja ka majandus- või keskkonnaalase) riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumid peavad:

- olema seotud lepingu sisuga;
- vältima ostjale piiramatut valikuvabaduse andmist;
- olema hanketeadetes ja pakkumisdokumentides selgelt mainitud;
- olema kooskõlas ELi õigusega (sh TFEU aluspõhimõtetega: läbipaistvus, võrdne kohtlemine ja mittediskrimineerimine);
- aitama tuvastada ostja jaoks parima hinna ja kvaliteedi suhtega pakkumist ja
- olema kooskõlas hankedirektiivide asjassepuutuvate eeskirjadega.

Kaaluge, kas pakkumine on erakordselt madal, kuna pakkuja rikub sotsiaalseid standardeid.

D. Lepingu täitmine

Esimese asjana tuleb märkida, et riigihankelepinguid tuleb alati täita kooskõlas kõikide kehtivate kohustuslike eeskirjadega, sh sotsiaalsed ja tervishoidu puudutavad määrused. Kui ostja soovib töövõtjalt lisaks täiendavate sotsiaalsete eesmärkide saavutamist⁷⁷, võib ta selleks kasutada lepingu täitmise punkte.

Lepingu täitmise punktid kehtestavad lepingu täitmise viisi. Lepingu täitmise punktidesse võib arvata sotsiaalseid kaalutlusi eeldusel, et (i) need on seotud lepingu täitmisega, (ii) need on avaldatud hanketeates ja (iii) need on vastavuses ELi õigusega (sh TFEU üldpõhimõtetega).

1. Lepingu täitmise punkte juhtivad eeskirjad

Lepingu täitmise punktid on kohustused, mille edukas pakkuja peab heaks kiitma ja mis on seotud lepingu täitmisega. Seega piisab pakkujatele põhimõtteliselt kohustusest pakkumiste esitamisel ja riigihankelepingu sõlmimisel nendele tingimustele vastata. Nendelt pakkujalt tulevad pakkumised, kes ei ole tingimusi heaks kiitnud, ei ole lepingu dokumentidega vastavuses ja pole seetõttu aktsepteeritavad⁷⁸. Siiski ei tarvitse lepingutingimustele pakkumise esitamise ajal vastata.

Nõutud sotsiaalsete standardite lepingusse kirjapanemine muudab ostja ootused selgeks. Range lähenemine kavandamise ja pakkumise etapis lihtsustab kavatsustest kindlatel tingimustel teatamist, mis võib tulemuslikkuse haldust mõjutada.

Kuigi lepingu täitmise punktid ei tohiks mängida rolli lepingu saava pakkuja määramises ega olla varjatud tehnilised kirjeldused, riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumid ega valikukriteeriumid, on mööndav kehtestada täiendavaid lepingutingimusi, mis on kirjeldustest, valikukriteeriumitest ja riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumitest lahus⁷⁹. Need võivad hõlmata sotsiaalseid ja keskkonnaalaseid tingimusi. Seega kui ostja soovib, et töövõtja saavutaks kirjeldustega mitteseotud sotsiaalseid eesmärke, võib ta kehtestada täiendavaid lepingutingimusi. Need on seotud ainult lepingu täitmisega.

Pakkujad peavad tõestama, et nende pakkumised vastavad tehnilistele kirjeldustele, kuid tõendit lepingu täitmise punktidele vastavuse kohta ei tohiks hankemenetluse ajal nõuda.

Lisaks sellele peavad lepingu täitmise punktid:

- olema seotud lepingu täitmisega

See tähendab, et lepingu täitmise punktid peavad olema seotud ülesannetega, mis on vajalikud kaupade tootmiseks / teenuste osutamiseks / pakutavate tööde tegemiseks. Tingimus ei ole lepingu täitmisega seotud, näiteks kui:

- see nõuab töövõtjalt mõne teise lepinguga määratud arvu puuetega töötajate palkamist⁸⁰ või seaks mõne teise lepinguga piirangud tegevustele, mida töövõtjal on lubatud teha;
- see nõuab töövõtjalt finantsilist panust nt puuetega inimeste keskuse ehitamiseks;
- see nõuab töölepinguga seotud töövõtjalt personali lastele söimeteenuse osutamist. Sellised teenused ei ole tööde täitmiseks vajalike ülesannetega seotud. Kui ostja soovib selliseid teenuseid hankida, tuleks need samuti pakkumisse lisada.

⁷⁷ St eesmärgid, mis ulatuvad kohalduva kohustusliku seadusandluse seatud eesmärkidest kaugemale ja mis ei ole seotud tehniliste kirjelduste, valikukriteeriumite ega riigihankelepingu sõlmimise kriteeriumitega.

⁷⁸ CJEU otsus 22. juunil 1992 juhtumi C-243/89 (Storebaelt) puhul teatas, et ostja peab lükkama tagasi pakkumise tingimustele mittevastavad pakkumised vältimaks pakkujate võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist, mis on toodud hankedirektiivi põhiosas.

⁷⁹ Beentjesi juhtum, CJEU otsus juhtumi C-31/87 puhul.

⁸⁰ Nõue palgata määratud arv puuetega töötajaid kõnealuse (ja mitte mõne teise) lepingu täitmiseks seotakse siiski kõnealuse lepingu täitmisega.

- olema hanketeates avaldatud

Kuigi lepingu täitmise punkte peetakse riigihankelepingute sõlmimise menetluse välisteks, tuleb need siiski pakkumiskutses selgelt välja tuua. Pakkujad peaksid olema teadlikud kõikidest lepingus kehtestatud kohustustest ja võimelised peegeldama seda oma hindades⁸¹. Edukas pakkuja peab austama pakumises lepingutingimustele vastamiseks seatud kohustusi.

- olema vastavuses ELi õigusega (sh TFEU aluspõhimõtetega)

Lepingutingimused ei tohi näiteks panna mõnest teisest riigist pärit võimalikke töövõtjaid ebauusasse ja ebasoodsasse olukorda või viia üldisemalt võimalike pakkujate ebavõrdse kohtlemiseni. Siiski, on sama oluline, et lepingutingimused vastaksid ka ELi õigusele üldiselt, sh ELi sotsiaalõigusele.

Lõpuks, riigihankelepinguid tuleks igal juhul täita kõikide kehtivate eeskirjadega, sh sotsiaalsete, töösuhteid ja tervishoidu puudutavate määrustega vastavuses.

2. Näited sotsiaalsete kaalutluste kohta, mis võivad olla lepingu täitmise punktidesse arvatud

Direktiivis 2004/18/EÜ (väikeste erinevustega direktiivis 2004/17/EÜ) toodud põhjendustes⁸² on näiteid sotsiaalsete kaalutluste kohta, mis võivad lepingu täitmise punktides sisalduda.

Nende eesmärgiks võib olla iseäranis kohapealse kutsealase ettevalmistuse, teatavate integreerumiskustega inimeste töölevõtmise, töötuse vastu võitlemise soosimine, pikaajaliste töötute värbamine või koolitusmeetmete rakendamine töötutele või noortele, Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioonide sätete sisuline täitmine⁸³ ja suurema arvu puuetega inimeste töölevärbamine.

Lepingu täitmise punktid on üldiselt kõige sobivamaks menetlusetaipiks tööhõive ja lepingu täitmisesse kaasatud töötajate töötingimustega seotud sotsiaalsete kaalutluste kaasaarvamiseks⁸⁴.

⁸¹ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 26 ja direktiivi 2004/17/EÜ artikkel 38.

⁸² Direktiivi 2004/18/EÜ põhjendus 33 ja direktiivi 2004/17/EÜ põhjendus 44.

⁸³ Põhilisteks ILO konventsioonideks, millele hankedirektiivides viidatakse, on kaheksa ILO tuumkonventsiooni, mis on kõigis liikmesriikides ratifitseeritud (lisateabe saamiseks vt allmärkust 11).

⁸⁴ Nagu eelnevates jaotistes välja toodud, pole lepingu täitmise kaasatud töötajate töötingimused hankedirektiivide tähenduses tehnilised kirjeldused ega valikukriteeriumid. Võttes lisaks arvesse, et selliseid sotsiaalseid kaalutlusi on keeruline lepingu sisuga siduda, ei oleks neid üldiselt võimalik riigihankelepingute sõlmimise kriteeriumidesse arvata (v.a lisakriteeriumina, et teha vahet kahel võrdsel pakkujal, nagu tunnustab CJEU juhtumi C-225/98 puhul ja nagu on selgitatud jaotises „Riigihankelepingute sõlmimine“.

Komisjoni 2001. aasta tõlgendav teatis annab teada, et ostjatel on laialdaselt võimalusi sotsiaalsete kaalutluste kohta käivate lepingu punktide määramiseks ja loetleb näiteid spetsiifiliste lisatingimuste kohta, mida ostja võib edukale pakkujale kehtestada. Nendeks on:

- Kohustus lepingu täitmiseks värvata tööle töötuid või looma koolitusprogramme;
- kohustus rakendada lepingu täitmise ajal meeste ja naiste vahelist võrdsust või etnilist või rassilist mitmekesisust edendavaid meetmeid või tagada puuetega isikutele võrdne juurdepääs;
- kohustus vastata lepingu täitmise ajal ILO tuumkonventsioonidega tagatud põhiinimõigustele (nagu sunniviisilise töö ja laste töö keeld), kui neid sätteid ei ole juba siseriiklikes õigusaktides kehtestatud;
- kohustus värvata lepingu täitmiseks tööle teatud arv puuetega isikuid lisaks liikmesriigi, kus lepingut täidetakse, või eduka pakkuja liikmesriigi siseriiklikes õigusaktides kehtestatud arvule.

Tööde ja teenuste riigihanketingud, milles on võimalik kehtestada lepingu täitmise viis, annavad ostjale parima võimaluse lepingu täitmise punktides sotsiaalseid probleeme arvestada. Hankelepingute täitmise viisiga seotud lepingupunktide ettenägemine võib keerulisem tunduda, kuna selliste punktide kehtestamist, mis nõuavad muudatusi mõne teise liikmesriigi territooriumil asutatud ettevõtja organisatsioonis, struktuuris või poliitikas, võib pidada diskrimineerivaks või põhjendamatut kaubanduspiirangut loovaks.

Muud näited

Rootsi: Riikliku Maanteeameti sõlmitud ehitustööde hankelepingud sisaldavad standardpunkti, mis seab töövõtjatele kohustuse vastata Rootsis lepinguid täites teatud konventsioonidele (ILO tuumkonventsioonid). Sama punkt nõuab töövõtjalt vastavust teatud aruandlusnõuetega, mis on mõeldud tõestama, et lepingu täitmises kasutatud kaubad ja tooted on toodetud ohutus keskkonnas mainitud konventsioonide eeskirjadega kooskõlas. Antud sättega vastuollu minevad kaubad tuleb töövõtja kulul asendada. Töövõtja peab tagama, et allhankijad peavad samadest kohustustest kinni. Sotsiaalsete kohustuste rikkumise eest tuleb töövõtjal trahvi maksta.

Ühendkuningriik: aastal 2004 koostas Transport for London (TfL) viie aasta pikkuse ja 10 miljardit naela maksva investimisprogrammi rahastamaks Londonis laiaulatuslikke ehitusprojekte, sh East London Line'i raudtee pikendust. Võrdsus ja kaasamine olid selles programmis kesksel kohal ja hankelepingute lahutamatuks osaks. East London Line Projecti (ELLP) peamiste tööde maksumuseks hinnati 500 miljonit naela ja veeremi ning rongihoolduse maksumuseks 350 miljonit naela.

Projekti strateegia seadis eesmärgiks kasutada täiustatud ühendusteid pikendust ümbritsevates piirkondades majandusliku regeneratsiooni ergutamiseks, millede hulka kuuluvad mõned Londoni puudustkannatavamad piirkonnad. Need piirkonnad on koduks hulgale kultuuriliselt ja majanduslikult mitmekesistele kogukondadele, mis peavad tegelema kõrgete töötuse tasemete ja sotsiaalse tõrjutusega. Ehitamise etapis oli vaja ka kogukonnas positiivseid suhteid edendada minimeerimaks ehitustegevuse mõju ja loomaks uue raudtee toimimiseks positiivse keskkonna. Nende asjaolude valguses olid kaheks põhiliseks sotsiaalseks eesmärgiks võrdsus ja kaasamine. TfL seadis seega pakkujatele lepingu täitmisel rakendamiseks hulga nõudeid: võrdsuse poliitika projekti jaoks, mitmekesisuse koolitusplaan projektiga töötava personali jaoks ja hankijate mitmekesisuse plaan (tagamaks, et erinevad hankijad suudavad teha pakkumist projektist tulenevate allhankevõimaluste korral). Need nõuded arvati pakkumiskutsesse ja lepingutingimustesse.

Sotsiaalsete nõuete lepingutingimustesse arvamist peaks praktikas kaaluma nende nõuetele vastavuse jälgimisvõimaluse suhtes lepingu täitmise ajal, et mitte lisada täiendavaid nõudeid, mida ei jälgita või mida ei ole võimalik efektiivselt jälgida. See eeldab lepingute haldamist ja vastavuse jälgimist.

3. Siseriikliku tööhõive õiguslik raamistik

Mõlemad hankedirektiivid⁸⁵ selgitavad, et nii siseriiklikud kui ka ELi seadused, määrused ja kollektiivlepingud, mis kehtivad tööhõivetingimuste ja tööohutuse valdkonnas, rakenduvad riigihankelepingu täitmisel eeldusel, et selli-

sed eeskirjad ja nende rakendumise viis on ELi õigusega vastavuses⁸⁶.

Mõned näited liikmesriikide küsimusele lähenemise viisi kohta on liikmesriikide sees vaidlusi tekitanud. Üheks näiteks on Rufferti juhtum⁸⁷.

Tuleb rõhutada, et kuigi otsus langetati riigihankelepingu kontekstis, ei vihja see hankelepingute pakutud võimalustele arvestada riigihankes sotsiaalseid kaalutlusi. See selgitab vaid asjaolu, et sotsiaalsed kaalutlused (riigihankes), mis puudutavad lähetatud töötajaid, peavad samuti ELi õigusele, eriti töötajate lähetamist käsitlevale direktiivile vastama⁸⁸.

Näide

Lähetatud töötajad ELis: Rufferti juhtum

Niedersachseni seadus (*Alam-Saksimaa*) riigihankelepingute sõlmimise kohta sätestab muuhulgas, et riiklike ehitustööde lepinguid võib sõlmida ainult töövõtjatega, kes kohustuvad kirjalikult oma töötajatele maksma vähemalt kehtiva (piirkondliku) kollektiivlepinguga ettenähtud taset. Samuti peab töövõtja olema kohustatud allhankijatele sama kohustust kehtestama ja kontrollima, et nad sellest kinni peavad. Selle kohustuse mittejärgimine tõi kaasa leppetrahvi maksmise.

Sätete seaduslikkus vaidlustati enne Saksamaa regionaalkohust seoses Saksa ostja ja ettevõtte Objekt und Bauregie (O&B) vahelise töölepingu täitmisega Göttingen-Rosdorfi vangla ehitamiseks. Ostja lõpetas lepingu ja kaebas O&B leppetrahvi maksmiseks kohtusse, kuna selgus, et O&B Poola allhankija maksis Saksamaal ehitusplatsile palgatud töötajatele ainult 46,57% kehtiva kollektiivlepinguga ettenähtud palga alammäärast.

Kuna Saksamaa regionaalkohus ei olnud leppetrahvi kehtestava sätte seaduslikkuses kindel, edastati küsimus antud juhtumi puhul asjakohaste ELi õiguse aspektide tõlgendamise kohta esialgse otsuse tegemiseks CJEU-le.

CJEU teatas, et kollektiivlepingut ei olnud üleüldiselt kehtivaks kuulutatud (kuigi Saksamaal on süsteem kollektiivlepingute üleüldiselt kehtivaks kuulutamiseks) ja see hõlmas ainult osa ehitussektorist, kuna asjassepuutuv seadus, mis muudab ehitiste ja riiklike ehitustööde kollektiivlepingu kohustuslikuks, kehtis ainult riigihankelepingutele ning mitte eralepingutele. Seega, ehitiste ja riiklike ehitustööde kollektiivlepinguga ettenähtud palga alammäär ei kooskõlastatud töötajate lähetamist puudutava direktiivi 96/71/EÜ artiklis 3 kehtestatud menetlusega („**Direktiiv töötajate lähetamise kohta**“)^{*}.

Kokkuvõttes leiti Euroopa Kohtu otsuses Rufferti juhtumi suhtes, et kõnealused sätted olid vastuolus direktiiviga töötajate lähetamise kohta.

* Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu 16. detsembril 1996 vastu võetud direktiiv 96/71/EÜ, mis puudutab töötajate lähetamist teenuste sätete raamistikus.

⁸⁵ Direktiivi 2004/18/EÜ põhjendus 34 ja direktiivi 2004/17/EÜ põhjendus 45.

⁸⁶ Üheks Euroopa Liidu õigusele vastavuse näiteks on vajadus vastata direktiivi 96/71/EÜ nõuetele; see direktiiv käsitleb töötajate lähetamist riigihanke korras, hõlmates piiriülese liikumise olukordi, kus ühest liikmesriigist pärit töötajad osutavad teenuseid teises liikmesriigis riigihankelepingu täitmise eesmärgil.

⁸⁷ CJEU otsus juhtumi C-346/06 (Dirk Ruffert v. Land Niedersachsen) puhul.

⁸⁸ Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu 16. detsembril 1996 vastu võetud direktiiv 96/71/EÜ, mis puudutab töötajate lähetamist teenuste sätete raamistikus.

Hankedirektiivid tagavad ostjatele võimaluse tegeleda töökaitsega pakkumismenetluses kahel kindlal viisil.

Esiteks võivad ostjad lepingu dokumentides teada anda, kust saavad pakkujad teavet töökaitset ja töötingimusi puudutavate kohustuste kohta, mis tööde teostamise või teenuse osutamise liikmesriigis, piirkonnas või paikonnas kehtivad⁸⁹.

Teiseks peaks iga ostja, kes antud teavet annab, esitama pakkujatele nõudmise näidata, et viimased on pakkumise koostamisel arvestanud töökaitset⁹⁰ ja töötingimusi puudutavaid kohustusi, mis tööde teostamise või teenuse osutamise kohas kehtivad⁹¹. Selle tegevuse eesmärk on seotud hirmuga, et töövõtjad võivad madalama pakkumise esitamiseks taotleda töökaitse tasemete vähendamist.

4. Turustusahela juhtimine

Ostjad võivad allhankijate jaoks lepingu täitmise punktidesse ka sotsiaalseid kaalutlusi kaasata, mis puudutavad näiteks laste töö ja sunniviisilise töö keelamist, tervishoiu- ja ohutusnõudeid, palga alammäära kohustusi, sotsiaalkindlustuse nõudeid ja üldisemalt inimväärse töö standardeid. Samuti on mõned ostjad hakanud lepingusse arvama punkte, mis nõuavad allhankijate vastavust laste töö ja sunniviisilise töö keeldudega, kui tarneahel hõlmab tõenäoliselt tootmist või töötlemist, mille puhul võib selliseid probleeme esineda.

Sellel on konkreetsed järeldused ELi sisese kaubanduse ja EList väljaspool asuvate riikidega kauplemise kohta. Näiteks riigihankeid tegevad ametiasutused muretsevad üha enam puidu seaduslikkuse ja jätkusuutlikkuse

Näide

Ville de Paris: Pariisi linnavolikogu rõivastusega tegelevale osakonnale tuleb tagada rõivad oma 29 000 töötajale. Osakond tegeleb aastas 300 000 rõivatoote ja 300 tellimusega. See on oma ostumenetlustesse integreerinud nii sotsiaalsed kui ka keskkonnaalased kaalutlused. Pariisi linnavolikogu palub hankijatel kooskõlas sotsiaalsete kohustustega allkirjastada avaldus, millega viimased kohustuvad lepingu täitmise ajal töös teatud põhiõigusi austama (avaldus sisaldab otsest viidet töötajate vanuse alammäärale), nt neid õigusi, mille on määranud Rahvusvaheline Tööorganisatsioon. Pariisi linnavolikogu nõuab oma hankijatel ka linnavolikogu määratud sõltumatu organi kontrollide läbimist ja nende kontrollide tulemusena antud soovitude rakendamist.

pärast, eriti kui seda imporditakse kolmandatest riikidest, mis on antud piirkonnas erilistes raskustes. Üha enam tunnistatakse, et seaduslik ja jätkusuutlik metsandus ei hõlma mitte ainult majanduslikke ja keskkonnaalaseid kriteeriumeid, vaid ka sotsiaalseid kriteeriumeid (nt inimväärset palga ja töö, tervishoiu- ja ohustustingimused, maaomandi ning kohalike ja põliskogukondade kasutusõiguste austamine).

⁸⁹ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 27(1).

⁹⁰ Kaasa arvatud asjaolu, et sellised sätted peavad olema kogu asjakohase ELi õigusega kooskõlas.

⁹¹ Direktiivi 2004/18/EÜ artikkel 27(2).

Kui sellised nõuded kehtestatakse ka allhankijatele, peaksid ostjad paluma peatöövõtjalt tõendit vastavuse kohta, viidates kas kindlatele tõenduskavadele (kui sellised kavad on olemas) või muudele usaldusväärsetele vahenditele⁹².

Näiteks metsanduse valdkonnas on välja arendatud mitu tõenduskava pakkumaks sõltumatut kontrolli selle kohta, kas puidu allikas vastab kindlale jätkusuutlikkuse standardile (sh keskkonnavalastele ja sotsiaalsetele kriteeriumitele). Selliseid kavasid ei saa siiski pidada ainsateks tõestusvahenditeks puidu jätkusuutlikkuse kohta, kuna aktsepteerida tuleb ka teisi samaväärseid tõendusmaterjalide vorme.

5. Lepingute haldamine ja vastavuse jälgimine

Tulemuslikkuse haldussüsteem loob tingimused tulemuslikkuse hindamiseks ja tegutsemiseks. See võib tähendada töövõtjate premeerimist heade saavutuste eest, kesise tulemuslikkusega tegelemist või töö üleandmise täiustamiseks koostöö tegemist. Tulemuslikkuse võtmenäitajad tõlgivad eesmärgid mõõdetavateks sihtmärkideks, mis moodustaksid vastuvõetava tulemuslikkuse taseme. Lepingute jälgimine peaks tagama õigete tulemuslikkuse andmete kogumise ja efektiivse analüüsi. Maksetingimuste (mis peaksid olema lepingus kindlaks määratud) alusel võib veenduda, et töövõtja annab töö üle vastavalt nõutud standardile. Need tagavad kesise tulemuslikkuse korral negatiivse rahalise stiimuli ja lisatasusid baasihindade ületamise korral. Antud finantsilised tingimused peavad olema hanketeates avaldatud.

⁹² Ostjad peaksid alati lubama töövõtjatel alternatiivseid tõestusvahendeid esitada (nagu avaliku võimu kandja või kolmandate isikute väljastatud tõendid, välisauditi aruanded, töölepingute koopiad, kõikide asjakohaste dokumentide koopiad, tõendusmaterjal järelevalvevisiidi kohta jne). Ostja võib siiski nõuda täiendavat tõestust, kui töövõtja esitatud esialgne tõendusmaterjal osutub (juhtumi asjaoludel) ebapiisavaks või mitteusaldusväärseks.

Näide

Ühendkuningriik: haigla toitlustusteenuse parandamiseks Põhja-Iirimaa tervishoiuasutuses korraldab lepinguline toitlustaja kord aastas patsientide rahulolu-uuringu ja analüüsib andmeid vanuse, etnilise päritolu ja soo põhjal. Asutus on pärast pressi teadaannet patsientide alatoitumise kohta vanurite palatis algatanud ka toitlustusteenuse hindamise. Kogu tõendusmaterjal viis lepinguliste muudatusteni teenuse parandamiseks vanurite palatis patsientide söötmise teel.

Tõuge teenuse parandamiseks võib tulla kesistest tulemuslikkuse võtmenäitaja tulemustest või arusaamast, et kuigi sihte saavutatakse, on võimalik veel paremini teha. Igal juhul peaksid töövõtja ja klient mõistma, mis praeguseid tulemuslikkuse tasemeid moodustab, ja leppima kokku, kuidas tulemusi parandada. Töövõtja pidev ebaõnnestumine peaks viima lepingutingimuste rikumisest teatamiseni, kuigi mis tahes sel puhul sooritatav tegevus peaks mõistlik olema. Analüüs võib samuti viia lepinguliste muudatusteni, teenuse või uuenduse taaskavandamiseni.

Näide

Prantsusmaa: sotsiaalse kaasamise eest vastutavad avalikud asutused on olnud abiks sotsiaalsete punktide riigihankelepingutes rakendamisel, nt tagades edukatele pakkujatele abistajad, kes aitavad neil hallata sisenemisteele kaasatud tööjõudu ja võivad tegutseda ka sotsiaalse vastavuse tõendajatena. Näiteks *Agglomération de Rouen* kasutas ELi sotsiaalfondist saadud raha, et kaasfinantseerida erinevates sõlmitud hankelepingutes sotsiaalse kaasatuse punktide rakendamise eest vastutava projektijuhi palkamist. Arles'i linnavalitsus soovis sotsiaalseid punkte sisaldavate hankedokumentide koostamiseks ja haldamiseks palgata spetsiaalse juriidilise nõuandja.

Partnerluskultuur peaks lepingute haldamist toetama. Kliendid ja töövõtjad saavad hallata riske ja saavutada parimaid tulemusi ainult kujuteldava ja pühendunud meeskonnatöö abil. Üldiselt reageerivad head töövõt-

jad sellistele suhetele hästi, võttes endale vabatahtlikult lisakohustusi, nagu põhioskuste programmid, keskkon-naalane innovatsioon või väikeste ettevõtete toetamine tarneahelas.

Lepingutingimused, lepingu haldamine ja lepingu järelvalve – KOKKUVÕTE

Lepingu täitmise punktid on üldiselt kõige sobivamaks menetlusetapiks tööhõive ja lepingu täitmisesse kaasatud töötajate töötingimustega seotud sotsiaalsete kaalutluste kaasaarvamiseks.

Veenduge, et lepingu täitmise punktid on:

- seotud lepingu täitmisega;
- kooskõlas parima hinna ja kvaliteedi suhte saavutamiseiga;
- arvatud pakkumise dokumentidesse ja
- vastavuses ELi õigusega (sh TFEU aluspõhimõtetega).

Veenduge, et lepingutingimustele vastavust saab efektiivselt jälgida.

Töötage hankijaga kui partnerid, et lepingu täitmist hallata ja eesmärkide saavutamist ning lepingutingimustele vastamist maksimeerida.

Säilitage hankijate, töövõtjate ja teenuseosutajate käitumise kohta kohaseid kirjeid.

Kasutage vastuolupunkte nägemaks ette lepingu muudatusi, mis võivad aja jooksul nõutavad olla, eeldusel, et need vastavad hankedirektiivide sätetele ja läbipaistvuse põhimõttele.

Tehke hankijatega pideva täiustamise nimel vabatahtlikel alustel koostööd ja olge kursis turu üldiste arengutega. Tehke hankijatega koostööd eriti selleks, et lihtsustada inimväärse töö ja terves turustusahelas vastutus põhimõtetele vastamist.

Euroopa Komisjon

Sotsiaalne ostmine – Juhend sotsiaalsete kaalutluste arvestamiseks riigihankes

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus

2011 – 49 lk – 21 × 29,7 cm

ISBN 978-92-79-18388-1

doi:10.2767/17523

Riigihanked moodustavad umbes 17% ELi sisemajanduse koguproduktist. Seetõttu on selle mõjuvõim näiteks sotsiaalpoliitika valdkonnas märkimisväärne. Juhisega sotsiaalsete kaalutluste kohta riigihangetes (Guide to Taking Account of Social Considerations in Public Procurement) püüab Euroopa Komisjon (a) suurendada ostjate teadlikkust positiivseid sotsiaalseid tagajärgi kaasa toovate toodete ja teenuste kasudest, ja (b) selgitada võimalusi, mida pakub olemasolev ELi õigusraamistik sotsiaalsete kaalutluste arvestamiseks riigihangetes.

Enne sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke (SVTR) kasude selgitamist määratletakse juhises ka selle definitsioon.

Juhises vaadeldakse SVTRi seoses ELi sotsiaalse mudeliga ning liidusisest õiguslikku ja poliitilist käsitlust kõnealusele teemale. Samuti kirjeldatakse juhises üksikasjalikult SVTRi strateegiat ning selgitatakse, kuidas tuvastada vajadusi ning kavandada hankemenetlusi. Juhises selgitatakse ka juriidilisest vaatenurgast, kuidas on võimalik riigihanke protsessi erinevates etappides arvestada sotsiaalsete kaalutlustega (alates tehnilise teabe ja valikukriteeriumide välja selgitamisest kuni lepingute sõlmimise ja edasise tulemuslikkuse jälgimiseni). Protsessi erinevate sammude illustreerimiseks on toodud riiklikke näiteid.

Käesolev väljaanne on elektroonilisel kujul kättesaadav kõigis ELi ametlikes keeltes.

KUST SAAB ELI VÄLJAANDEID?

Tasuta väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>);
- Euroopa Liidu esindustest või delegatsioonidest. Nende kontaktandmed saab veebisaidilt <http://ec.europa.eu> või saates faksi numbrile +352 2929-42758.

Tasulised väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>).

Tasulised tellimused (nt Euroopa Liidu Teataja aastatellimused ja Euroopa Liidu Kohtu kohtulahendite kogumikud):

- Euroopa Liidu Väljaannete Talituse edasimüüjate kaudu (http://publications.europa.eu/others/agents/index_et.htm).

Kas olete huvitatud tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektoraadi **väljaannetest**?

Kui olete, siis saate neid alla laadida või end tasuta tellijaks registreerida aadressil:
<http://ec.europa.eu/social/publications>

Samuti võite end registreerida tellijaks Euroopa Komisjoni tasuta väljaandele
Sotsiaalse Euroopa e-uudiskiri aadressil
<http://ec.europa.eu/social/e-newsletter>

<http://ec.europa.eu/social>

www.facebook.com/socialeurope

■ Väljaannete talitus

ISBN 978-92-79-18388-1

9 789279 183881